

Povesti *Z* *ORAVY*

1

Povesti z Oravy

Venujem mojim vnúčatám

**Oliverkovi
Natalke
Olivke
Jakubkovi**

Peter Huba
Povesti z Oravy

**Farebné ilustrácie a predsádky:
Monika Ligasová**

**Spolupráca na úpravách textov:
Mgr. Janka Hubová, Mgr. Viera Janů**

2

Peter Huba

Na úvod

Záujem o povesti nepodlieha žiadnym módnym zmenám. Bol v minulosti, zachoval sa do dnešných čias a určite pretrvá do budúcnosti.

Siahnuť po povestiach znamená priblížiť sa aspoň trochu k našim predkom, preniesť sa do doby v ktorej žili, dozvedieť sa o ich myslení a správaní sa v zložitých, často veľmi tragických situáciách.

Dianie okolo seba si ľudia v minulosti vysvetľovali po svojom, tak ako sa nám to zachovalo v ústnom podaní z generácie na generáciu. Určite aj časa sa k tomu postavil svojim spôsobom, väčšinou popriďával, lebo fantáziu ľudí nemožno skrotiť ani umlčať.

Pri feudálnom tmárstve zostávala ľudom aspoň fantázia voľná ako vták, vysoko nad kvitnúcou lúkou.

A tak sa nám dodnes zachovali povesti, ktoré majú svoj základ reálny, ale vysvetľovanie dejov je poznačené dobou, vtedajším náhľadom na pôsobenie prírodných síl i všetko dianie naokolo.

Širšej verejnosti predkladáme ďalší súbor povestí, zozbieraných počas výskumov k monografiám obcí a spracovaných do podoby, ktorá sa nám zdala najpravdepodobnejšou. Pochopiteľne, museli sme si aj vymýšľať.

Či sa nám podarilo povesti vyrozprávať pútavým spôsobom, nech posúdi čitateľ.

Peter Huba

Kráľ sa tam zastavil

Vraj sa to stalo ešte v roku 1241, keď Tatári krajinu pustošili. Hnali sa rovinami, i do dolín nazerali, ba i do hôr sa im zachcelo. Nič nenechali na pokoji. Ničili všetko, čo im prišlo do cesty a zabíjali každého, aj keď sa im nijakým spôsobom neprotivil.

Kto mohol zutekať, ukryť sa do najhustejších hôr, jaskýň a iných podzemných skrýš.

Ani kráľa a ostatných dvoranov nemienili ušetriť. Bola by ich čakala istá potupná smrť. Hlavy im chceli poodtínať, na koly nastoknúť a s nimi uháňať, aby všetci videli, kto je tam pánom.

Kráľ so svojím sprievodom sa náhlil krajinou na sever do hustých hôr. Zastavili sa až na čistine, kde sa dve rieky spájajú v jednu veľkú riuvu.

„Tu sa na čas môžeme ukryť,“ vyjaval pred kráľom svoju mienku hlavný zbrojnoš.

„Tam, v strmých brehoch nás nikto nenájde,“ doložil a ukázal na príľahlý vrch.

Kráľ prikývol. Aj jemu sa žiadalo trochu si odpočinúť po utrmácanom dni.

Zabočili okolo rieky, aby vstúpili do kraja mohutných brál a storočných stromov.

Keď už mali riekou hlboko pod sebou a vpredu nepreniknuteľné hory, zastali.

„Ďalej nám husté hory nedovolia ísť, tu buď v pokoji prečkáme, alebo sa budeme hrdinsky brániť,“ odhodlane prezradil svoje myšlienky kráľ.

Ani sa nestačili poriadne na noc pripraviť, už začuli hlasy, čo sa niesli od rieky.

Zdivočení Tatári nazerali do úžiny. Šľapaje po ľudoch i koňoch hľadali.

Krútili sa na konských chrtoch pri brehu rieky a nazerali do výšin. Nakoniec ich veliteľ niečo zakričal a ukázal pred seba. Hneď aj zoskočil z koňa a pustil sa rezko do kopca. Ostatní za ním.

„Už teraz neujdeme,“ smutne lamentoval kráľ.

„Zdá sa, že ani tieto husté hory nebudú pre nás záchranou,“ doložil ešte nešťastnej-

šie.

Aj ostatní členovia kráľovho sprievodu hľadeli do doliny so smútkom v očiach. Vedeli, čo ich čaká.

Dost' videli, keď sa krajinou brali. Vypálené osady i mestečká, ba i pevnosti. Mŕtvi ľudia i zvieratá. Nikoho neušetrili.

Keď sa Tatári priblížili celkom blízko a zdalo sa, že kráľovi ani ostatným niet zách-
rany, sa to stalo.

„Ty si kráľ z vôle Božej a tak aj ostane,“ mohutný hlas sa prihnal z nebies a s ním aj oslepujúci lúč bielunkého svetla.

Potom nastalo úplné ticho.

Kráľa ani jeho sprievodu zrazu nebolo a Tatári zostali stáť, akoby okolo nich blesky divoko lietali. Dlho sa nemohli spamätať z prekvapenia.

Keď trochu prišli k sebe, ozlomkrky utekali dole strminou k rieke. Ani tam sa neza-
stavili.

Hore na kopci sa opäť zablyslo a z nebies sa priniesol opäť mohutný hlas:

„Si z vôle Božej kráľom a ním aj zostaneš!“

Kráľ so svojím sprievodom sa vyľakane pozerali okolo seba.

Ešte pred chvíľou na nich číhala istá smrť a zrazu? Tatárov niet ani pri rieke, ba
nebolo ich, kde oko dovidelo.

Keď všetci precitli, prvý prišiel k slovu hlavný zbrojnoš.

„Toto je kráľova zem, na nej sme boli zachránení pred istou smrťou,“ obrátil sa na
kráľa.

Ten s veľkou vážnosťou pokyvoval hlavou. Sám nevedel, čo sa stalo, ako si uchráni-
li životy, no kráľovi sa patrilo, zachovať si vážnosť.

Rozhliadal sa po krajine, ktorá sa mu veľmi zapáčila. Pozeral na ňu s dojatím.

Tento obraz sa mu naveky vryl do pamäti.

„Tu nech sa ľudia usadia, budem na nich dohliadať, aby sa aj im tak dobre vodilo
ako mne,“ prezradil.

Odvtedy sa tým miestam hovorilo kráľova zem a dedine, čo tam neskôr vznikla,
Kráľovany.

5

Povesti z Oravy

Prečo v Zázrivej vzniklo viac osád

Obec Zázrivá vznikla vo veľmi nepokojných časoch. Oravu vtedy sužovalo počínanie veľkých pánov túžiacich po majetkoch. Nuž ale pekne po poriadku.

Po smrti Jána z Dubovca, ktorý Oravu vlastnil v rokoch 1534-1545, sa o dedičstvo rozhoreli veľké boje. Kraja s krásnymi horami i dolinami sa zažiadalo Václavovi Sedlnickému, ale aj Mikulášovi Kostkovi. Chamtivosť jedného i druhého nemali konca-kraja. Nepozerali ani na to, že na Oravu mal už od roku 1527 právo aj Aleš Thurzo.

Horšie bolo, že sa do sporu zamiešal panovník Ferdinand. Aj tomu sa zažiadalo prekrásneho hradu i na zver bohatých hôr a lesov.

Tak to veru bývalo odnepamäti. Majetky aj z dobrých priateľov narobili nepriateľov na život a na smrť. Aj v minulosti sa však hovorilo, že kde sa dvaja bijú, tretí zvíťazí. Ten tretí, v tomto prípade až štvrtý, bol panovník. Ktože sa mu mohol priečiť. Oravu si privlastnil a bolo.

Lenže Václav Sedlnický sa s tým nechcel uspokojiť. Predsa len skúsil ešte Oravu získať, i keď inými cestami. Panovníkovi zaštrngal popod nos rýnskymi zlatými. A to veru bola rajska hudba aj pre jeho uši.

Mať veľký majetok a ešte aj kôpku zlata? A tak Václav Sedlnický mohol Oravu užívať za 18 337 rýnskych zlatých. Lenže obchod sa dobre robí, keď sú peniaze. Horšie, keď chýbajú. Aj teraz tak bolo. Václav Sedlnický ich nemal nazvyš. Kdeže ich mohol získať? Poddaným zvýšiť povinnosti, alebo? Tá druhá myšlienka sa mu viac pozdávala. Založí nové dediny. Na čas ich oslobodí od povinností a potom budú platiť, mešce mu plniť.

Svojim ľuďom hneď nakázal, aby valachov, ktorí sa len tak s ovečkami prechádzajú po jeho dŕžavách, poslali do hôr dediny zakladať. Aj tam pod vysoký vrch, ktorý Rozsutcom menovali, aby poslali troch bačov so ženami a deťmi.

Tak sa veru stalo, že pod Rozsutcom, povedľa zurčiaceho potoka s priezračnou vodou, si nový domov vyhliadli prví osadníci.

Poznali hory, lenže tieto boli také husté a tajomné, niektoré s nebotyčnými vrchmi, že vari aj strach naháňali.

Nebolo im všetko jedno, ba ktorýsi aj nahlas prezradil, čo jeho dušu trápilo.

„Neviem, neviem, či tu niečo zmôžeme. Stromiská postínať, chalúčky postaviť i o ovečky sa postarať,“ potom zmlkol. Nad čím si rozmýšľal.

„Keď sa noc prevalí do nového dňa, potom sa rozhodneme, či zostaneme tu, alebo radšej ovečky preženieme za tie vrchy s kamennými čiapkami,“ prezradil bača, nad čím tak tuho rozmýšľal.

Ráno bolo veru múdrejšie večera. Slnko zažiarilo zlatistými lúčmi i na tvárach bačov sa úsmev zjavil. Ba i ženy s deťmi už nepociťovali toľko strachu ako pred blížiacou sa nocou, keď temnota všetkých obklopila, ba i kadejaké zvuky sa horami niesli.

Nebolo treba ani slovka preriecť a všetci vedeli, že zostanú. Aj sa rozhovorili. Každý z bačov chcel niečo povedať. Jeden, že by bolo dobré zostať tam kde sú, druhému sa zdalo, že by bolo lepšie podísť ešte kus a tretiemu sa nepáčilo ani jedno ani druhé.

Pozerali jeden na druhého. Každý si stál za tým svojím. Ako barany, keď stoja zočivoči, okále na seba vyvaľujú a rohy jeden proti druhému otrčajú.

„Keď sa nevieme dohodnúť, poďme my za urodzeným pánom, jeho sa spýtajme, kde máme novú dedinu založiť? On musí vedieť, keď také poručil,“ navrhol druhý bača. Tretí prikývol, že by to bolo najmúdrejšie.

Pobrali sa spolu na hrad. Cestu merali cez kopce a doliny do stoličného mesta Veľká Ves a potom na hrad. Ženy s deťmi nechali ovce strážiť.

Urodzený pán Václav Sedlnický zostal prekvapený. S takým nerátal, že bude rozhodovať o tom, kde má nová dedina stáť.

„A či to nie je jedno, či dedina stojí tam, alebo o kus ďalej, alebo celkom inde? Hlavná vec, že v tých horách bude niekto gazdovať,“ rozhovoril sa urodzený pán. Už aj zlatiaky videl, ako sa z tej dediny sypú.

„Ale keď každému z nás sa inde páči,“ začal dost' bojazlivo jeden z bačov.

Urodzený pán sa tváril, že veľmi rozmýšľa. Možno tak aj robil, lebo po chvíľke pre-

zradil, čo vymyslel.

„Ste traja, založte si každý svoju dedinu a ak sa vám bude dariť a prejde dvanásť mesiacov, stretnete sa a potom sa rozhodnete ako ďalej. Či chcete spoločne gazdovať, alebo každý zvlášť vo svojej dedine. Príďte mi oznámiť, ako sa rozhodnete!“

Traja bačovia sa pozerali jeden na druhého. „Veď na také sme mohli aj sami prísť,“ prezradil jeden. Druhý pritakal.

„Ale, keď v horách je viacerým veselšie ako jednému,“ priznal tretí, pomysliac aj na ženu a deti.

Urodzený Václav Sedlnický vedel, že musí ešte niečo vymyslieť, aby uspokojil bačov, čo uňho hľadajú radu. Akože by to bolo, keby od neho odišli bez rady. Čo by si o ňom pomysleli. Určite by ho na každom kroku ohovárali.

„Zoberte si z našich valaských dedín spoločníkov koľko chcete, založte tri dediny, potom uvidíte, či budete gazdovať v jednej dedine, alebo zostanete každý v tej svojej!“ víťazoslávne sa pritom usmial.

„V tých horách je dosť miesta. Aj desať dedín by sa tam pomestilo,“ ešte s úsmevom dodal.

Trom bačom sa tváre rozjasnili. Nebudú jeden na druhého zazeráť. Každý si so spoločníkmi založí tú svoju dedinu na mieste, ktoré sa mu najviac páči. Potom sa uvidí.

Už sa viac na hrade nezdržovali. Ponáhľali sa zvestovať svojim ženám, čo sa od svojho pána dozvedeli. Ba na druhý deň sa ponáhľali do ostatných valaských dedín, aby si spoločníkov pozháňali.

Každý z bačov si svoju dedinu založil. Jedna sa volala Petrová, druhá Ráztoky a tretia Biela. Tak si ich pomenovali.

Dvanásť mesiacov prešlo ako voda v zurčiacom potoku. Vo všetkých troch dedinách stáli nové domčeky, povedľa obrobené políčka i pastviny pre ovce. Zdalo sa, že už tak zostane naveky. Aj by možno bolo, keby traja bačovia nesľúbili urodzenému pánovi Václavovi Sedlnickému, že za dvanásť mesiacov prídu referovať na hrad, ako sa rozhodli.

Sedlnický si ich obzeral. Hlavou pokyvoval. Páčili sa mu. Spokojnosť im z očí žiarila. No keď sa lepšie prizrel, predsa len pobadal akýsi nepokoj.

„Nuž, rozpovedzte ako sa vám darí? A čo do budúcnosti?“

8

Peter Huša

Bačovia jeden po druhom porozprávali, ako si chalúpky postavili i ovce rozmnožili, ba i dáky prírastok do rodiny zabezpečili. Len o jednom nehovorili. Ako ďalej.

„Nech teda tak zostane,“ začal Sedlnický. Viac sa mu pozdávalo, keď budú tri dediny ako jedna.

- Tri dediny. Oveľa viac zlatiakov ako z jednej, - hútal v duchu.

Aj bačovia na to isté mysleli ako urodzený pán. Neraz sa o tom rozprávali, keď sa stretli. Pozdávalo sa im, aby mal každý svoju dedinu. No aj na to mysleli, že v jednej dedine sa im všetkým bude veselšie žiť, aj si budú môcť viac pomáhať, keď ktoréhosi pliaga postihne. Ba aj pánovi budú platiť len od jednej dediny a nie od troch.

Dlho bačovia otáľali, ako veľkomožnému pánovi rovno povedať, že by oni najradšej v jednej dedine žili.

Nakoniec čo im zostávalo, len s pravdou von. Donekonečna sa to nedalo odkladať.

Sedlnický sa začal mračiť. Hneď si vedel spočítať o koľko zlatiakov menej sa v jeho hradnej kase zablyští. Taká správa veru myseľ neobveselí ani u najbohatšieho pána. Ba naopak, smútok prinesie, akoby niekto o život prišiel.

Po chvíľke sa trochu usmial. Vari hnev potlačil? Alebo mu niečo dôležité prišlo na myseľ?

„Nuž, keď nie ináč, nech je po vašom,“ prihovoril sa bačom.

„Chcem, aby moji poddaní boli spokojní,“ doložil.

„Ale mám jednu podmienku,“ pokračoval po chvíľke.

„K trom osadám, ktoré teraz jednou dedinou, nech pribudnú ďalšie osady, aby ich tam bolo aspoň jedenásť.“

Sedlnický už v duchu počítal, koľko rýnskych zlatých pribudne do hradnej pokladne, keď pod Rozsutcom bude gazdovať viac poddaných.

Bačovia sa po tých slovách škrabali poza uši. Vedeli, koľko útrap museli podstúpiť, aby založili tri osady. A teraz?

Po chvíľke sa tiež usmiali.

„Veď máme synov. Tí, keď dorastú, nech pokračujú v našom diele,“ začal jeden. Ostatní prikývli. Potom sa veselo pobrali nazad do dediny, ktorú Zázrivou pomenovali.

O svetlonosovi

Na povest', ktorú vám chceme rozpovedať, sa už dávno zabudlo. Len v za-
žltnutých papieroch sa o nej krátka správa zachovala. Možno aj dobre,
lebo, ako sa v tých starých papieroch písalo, vraj deti sa v tých časoch
báli po zotmení nohu von vystrčiť z domu a ani starším nebolo všetko jedno, keď mali
pre nejakú príčinu z jednej osady do druhej prejsť.

Svetlonos vraj dedinu po nociach obchádzal. Také meno mu dali, hoci ho nikto ne-
videl, ani slovka od neho nepočul. Nevedeli, či bol starý alebo mladý. Len to vedeli,
že si svietil lampášom, z ktorého sa svetlo šírilo doďaleka. A ten lampáš bol raz na
jednom kopci, potom na inom.

Čo si mohli o takom pomyslieť. Nebývalo veru zvykom túlať sa po nociach s lampá-
šom po okolitých vrškoch.

Najzvláštniešie na tom bolo, že ktorisi ľudia lampáš videli a dosť bolo takých, čo si
išli oči vyočiť a nič nezazreli. V dedine sa aj o takom hovorilo, že to ktosi poklad
hľadá, alebo akýsi nešťastník nemôže pre čosi v hrobe v pokoji ležať, nuž takto po
nociach dedinu obchádza.

Neboli ďaleko od pravdy. No prečo sa tak stalo, to už nikto nevyhútal. Každý mal aj
tak dosť svojich starostí.

V dedine v tých časoch bieda zavládla. Nebolo čo do úst dať, ani dobytku do papule
vložiť. Ľudia chodili ako mátohy. Kto mohol, pobral sa radšej preč z tohoto kraja.
Kdesi inde hľadať obživu, akoby mal doma na smrť čakať.

Aj dôstojný pán farár vtedy o Zázrivej napísali, že je to chudobná a hladová dedina.

Nesmierna bieda veru Zázrivú zachvátila. A v takýchto mrcha časoch sa tam ešte
čudné veci začali diať. Svetlonos si dedinu obzeral.

V jeden večer, ba už bola noc, keď sa aj chlapi z krčmy poberali domov, sa vo
dverách lampáš zjavil. Žiaril ako nebeská hviezda. Všetkých oslepil. O chvíľu zahr-
motala jedna z ťažkých stolíc, ba i zavrzgala, akoby si na ňu ktosi ťažko sadal. Nikoho

nebolo vidno, len ten lampáš bol zrazu na stole.

Chlapi si oči pretierali, krk nat'ahovali, že by niečo viac zazreli. Ani tak nikoho nevideli. Len lampáš žiaril ako mesiac pri splne.

Také ticho ešte v krčme nikdy nebolo. Chlapom sa slová v hrdle zasekli, ba zdalo sa, že ani nedýchajú.

Len tá stolička sa občas pohla a trochu zahrmotila. A zas nič.

Chlapi hľadeli jeden na druhého. Vari si aj pomysleli, keby mali po ruke valašku, zo stoličky, čo občas zahrmotila, by len triesky lietali.

Keď sa trochu spamätali, veru sa aj na iné odvážili. V jednej chvíli spoza stola naraz štyria vyskočili a pod'ho k stolu so žiariacim lampášom. Ostatní sa k nim pridali.

Stoličku si podhadzovali ako pierko. Len kôпка polámaného dreva z nej nakoniec zostala.

„Tam je,“ zreval jeden z chlapov. A už sa všetci vrhali tým smerom. Jeden pred druhým chcel chytiť neviditeľné čudo, čo s lampášom do krčmy prišlo.

„Mám ho,“ víťazoslávne ktorýsi z chlapov. Ostatní mu pomáhali. Keď sa pozbierali zo zeme, držali za krk Adama z Plešivej. Už modrel, kriesiť ho museli.

Aj lampáš sa kdesi prepadol. Zmizol nevedno kedy.

Na druhý deň bolo v dedine všelijako. Chlapom nebolo do reči. Nemali sa veru s čím chváliť. Ženy sa im vysmievali, vypitú pálenku vykričali, že to z nej im lampáš pred očami zažiaril.

Dni sa zas brali jeden za druhým a život v dedine sa uberal svojimi cestami.

V jeden večer, ba už noc nadišla, sa opäť v dedine lampáš ukázal. Horšie bolo, že tentoraz zavítal medzi ženy.

Spokojne si priadli, kolovratmi hrkotali. Niti pribúdalo. Vari sa polnočná hodina blížila a ženy sa aj na odchod poberali. Vtedy popod oblok sa svetlo mihlo. Keby obyčajné. Nad takým by si nikto hlavu nelámал.

- Chlapi prišli ženám oproti, - tak by si pomysleli.

Žiara, akoby sa pekelná brána otvárala. Všetky ženy stíchli. Rukami si od údivu ústa zakrývali. Kolovratmi prestali krútiť.

Netrvalo dlho, zavírzgali dvere do pitvora a hned' na to aj do izby.

Lampáš v nich žiaril, izbu bielunkým svetlom osvecoval.

Ešte horšie sa so ženami dialo, keď sa im akýsi neznámy hlas začal prihovárať. Bledli ako plátno na slnku.

„S chlapmi sa v krčme nedalo porozprávať. Hneď sa do bitky púšťali. S vami by som rád pár slov prehodil,“ rozhovoril sa neznámy hlas.

Ženy už vtedy nevydržali. Povyskakovali spoza kolovratov a s hrozným vreskom sa rozbehli do dverí. Hrnuli sa popri žiariacom lampáši von z chalupy a ešte s väčším krikom dolu ulicou. Zo dva dni sa neukázali v dedine.

Richtára veru takéto udalosti netešili. Po dedine sa o inom nehovorilo, len o žiariacom lampáši a o akomsi neznámom človeku.

Chlapov richtár karhal, že by do krčmy menej chodili. Aj ženám dohovárať, aby aspoň ony mali rozum a pokoj zachovali.

Ako keby do vetra hovoril. Každý si len svoje dookola omieľal a v strachu z domu nevychádzal. Dedina nebývala po večeroch taká pustá ako vtedy.

V jeden večer sa richtár vracal domov z úradu. Vykračoval si hore dedinou a dumal. Mal nad čím. Veľa sa vtedy na jeho hlavu nahrnulo a pomoci nikde. A tu zrazu bolo vedľa neho akosi veľa svetla. Lampáš sa pohojdával, no žiadneho človeka nikde.

„Ideš si, richtárko, ideš?“ ozval sa neznámy hlas.

Richtárovi vari aj baranica na hlave od ľaku podskočila.

Hľadel, oči si pretieral. Nikoho nevidel, len lampáš žiaril ako hviezda na nebesách.

„Svetlonos,“ len toľko vyšlo z jeho úst. Viac by z neho nikto ani na dereši nevytiahol.

„Ťažké časy sme prežili, keď sme tu prvé chalúpkky stavali i les klčovali. Nebolo nám vtedy veru veľmi do spevu. Aj tak nikto nikdy nepovedal, že odíde. Vybrali sme si toto miesto, aby sme tu žili, deti vychovávali. A teraz? Prišiel neúrodný rok a hneď by ste všetci vzali nohy na plecía,“ rozhovoril sa neznámy hlas. Potom stíchol. Len slabý vzlykot bolo počuť.

Išli ticho. Richtár sa preberal z úľaku a boril so svojimi ťažkými myšlienkami. Aj by bol pritakal. Bolo na tých slovách hodne pravdy.

„Choďte do iných krajov. Ukážte im, ako sa viete o ovce postarať. Zarobte si peniažky a potom sa vráťte. Tu je váš domov. Tu vám deti rastú,“ opäť sa rozhovoril neznámy hlas.

Ani sa nenazdali a stáli pred bránou cintorína. Lampáš sa poberal svojou cestou. Richtár stále neprišiel k slovu. V úžase sa díval za pohojdávajúcou svetelnou žiarou. Potom pokyvujúc hlavou sa pobral do kostola.

Od tých čias sa svetlonos v Zázrivej neukázal.

Hovorilo sa, že to prvý richtár – šoltýs, čo dedinu zakladal, sa v hrobe obracal, keď videl, ako ľudia z dediny odchádzajú, domovinu opúšťajú.

Čarodejnice zo Žaškova

Ktože by sa bol nazdal, že v Žaškove budú naraz súdiť dve čarodejnice. Jedna i druhá sa vraj previnili voči božím prikázaniam, odvrátili sa od Pána Boha a svätého krstu.

Či to bola pravda, alebo nie, sa veľmi neskúmalo. Dost' bolo svedkov, čo na také pritakali. A to stačilo.

Obvinili ich z páchania čarodejníctiev. Ľuďom mastičky i byliny dávali, ba i na aké-si činy ich navádzali. Neochránilo ich ani to, že ktorýmsi v dedine aj zdravie prina-vrátili.

Boli to čarodejnice a hotovo. Museli si vystáť hanbu v trlici po tri nedele pred kostolom vo Veličnej. A to mohli byť ešte rady, že ich horšie nepostretlo. Lebo taký súd, čo čarodejnice súdil, mohol aj horší verdikt vyniesť.

V dávnejších časoch pri takých skutkoch išlo o život. Smrť prichádzala v najväčších mukách, aké si kto vedel predstaviť.

Takéto správy sa môžeme o čarodejniciach zo Žaškova dozvedieť z nažlknutých pa-pierov v archíve v Dolnom Kubíne.

Lenže ľudia hovorili ešte aj iné. Vraj pravda bola ešte horšia, ako si kto mohol po-myslieť.

Za dedinou sa konávali diablove zhromaždenia, na ktoré pozývali bosorákov z celej Oravy, ba i z Liptova.

Keby sa len diablovi klaňali, ale zo žiab a hadov kúzelné masti pripravovali!

Začalo sa to vraj z ničoho-nič. Búrka nad dedinou besnela. Blesky domy zapálili a dedina sa len akýmsi zázrakom zachránila. Nato prišla strašná choroba. Ľudia mreli jeden po druhom.

Čo si kto mohol o takom pomyslieť. Čarodejnice sú v dedine. Zmluvy s diablom uzatvorili. Oheň a hrozná choroba je len začiatok hrôz, ktoré dedinu čakajú.

Dve staršie ženy v dedine zo zlých skutkov obviňovali. Ony sa vraj s diablom spojili.

Rýchlo sa zabudlo, koľkým v dedine pomohli, aby sa z chorôb vystrábili.

Ktosi povedal, že sú to čarodejnice slúžiace diablu a bolo. Ľudia sa ich stránili.

Richtár chodil v tých časoch ako bez duše. Dedinčania mu kadečo vyčítali. Keď nie slovné, aspoň pohľadmi.

Aj on by sa bol v tých časoch nejedného na všeličo opýtal. Či nažívajú ako sa patrí, či si ctia to i ono.

Radšej sa nevyzvedal, len mlčal a dumal.

Ktorýže richtár by si želal, aby mu diabol v dedine spolky s kýmsi zakladal.

- Treba s tým hneď a zaraz skončiť, - zastrájal sa v duchu.

- Ale ako, keď diabla nikto nevidel, - sám seba sa pýtal.

- Dám si tie čarodejnice na úrad zavolať, veď ony prezradia, na čo sa ich budem pýtať, - zastrájal sa dopredu.

- Povedia, s kým spolky uzatvorili. Potom ich k stoličným sudcom dám predviesť, oni budú určite vedieť ako s čarodejnicami naložiť, - uisťoval sa.

Ako si richtár premyslel aj konal. Hneď a zaraz dal obecným sluhom do úradnej miestnosti obidve ženy priviesť a rovno do nich.

„Povedzte pravdu, lebo bude s vami zle, možno ešte horšie,“ začal zostra.

„S diablom ste sa spojili a dedine škodíte,“ pokračoval takým istým tónom.

„My a s diablom?“ zadúšali sa ako najviac vedeli. Za hlavy sa chytali.

„Len netajte, viem ja všetko,“ kul železo za horúca.

„Povedzte mu pravdu, keď chce vedieť, nech môže v noci pokojne spať,“ ozvalo sa z kúta úradnej miestnosti.

Vtedy richtárom trhlo, akoby mu bol ktosi do ucha zaujúkal.

Aký bol dovtedy nebojácny, teraz vyvaloval oči ako na zjavenie.

Veď tam aj také čosi bolo. Málo v tej chvíli chýbalo, aby sa nezakymácal ako podťatý smrek a s lomozom nezrútil na zem.

„Všetko je tak, ako sa v dedine hovorí,“ opäť hlas z kúta. Dve ohnivé gule odtiaľ žiarili, ba temná postava sa trochu nahla dopredu a načiahla za richtárom.

Ešte viac ním trhlo.

- Diabol, - prebehlo mu mysl'ou. Hneď sa aj roztriasol ako osika vo vánku.
„Dedinu skántrim a chorobami zaplienim,“ vyhrážala sa tajomná postava z kúta.
Richtár sa po tých slovách celkom roztriasol. Lenže už nie od strachu. Hrozitánsky hnev ho pochytil.

- Dedinu znivočiť a ešte aj chorobami katovať? - opakoval si v duchu.

Z ničoho-nič schytil stoličku a šmaril do kúta.

Nečakal, čo sa bude diať, schytil aj druhú stoličku a udieral tým smerom, kde červené očiská žiarili.

Jačanie, krik a potom už nič.

Richtár sa nebojácne pozeral do kúta. Tol'ko sily sa v ňom v tej chvíli nazbieralo, že sa mohol aj s troma zlosynmi za pasy chytiť.

„A vás odvedú drábi na hrad. Stoličný súd vám vymeria, koľko si zasľúžite,“ obrátil sa ešte na nemo stojace ženy.

Tak končí naša povesť, hoci obidve čarodejnice v Žaškove aj v skutočnosti stáli pred stoličným súdom. Tresty im vymeral.

V dedine sa dlho hovorilo o nebojácnom konaní richtára. Vraj vtedy bolo v úradnej miestnosti ako na bojisku. Namiesto stoličiek sa triesky po forštoch povalovali. Aj iné svedčilo o tom, že sa tam o bytí, či nebytí dediny rozhodovalo. O diablove v Žaškove už nikto viac ani nechyroval.

Osnica

Na samom okraji Párnice stál kedysi dávno drevený domec. Dlhé roky doň nikto dvercia neotvoril, ani obločnice neodchýlil. Tak tam stál ako vrba nad potokom, čo čaká, kedy príde jej čas a sama sa vari aj pri malom vánku do vody vyvráti.

Aj s tou chalupou by tak možno bolo. Roky jej neúprosne odmeriavali z bytia. Už len aby v zime pripadlo viac snehu a jej čas by sa definitívne naplnil.

A tu sa zjaví akási žena. Rovno do chalupy zamierila.

Nikto ju dovtedy nevidel, ani o nej nechyroval.

V dedine hneď bolo akosi ináč. Zvedavosti pribudlo, že by sa dala na merice merať.

Lenže čudná žena mlčala, ani slovka od nej nepočuli vyriechnuť. A to už bolo veľa na hociktorú inú dedinu, nie to na Párnicu.

Nič dobrého na tej žene zrazu nebolo.

„Prišelkyňa,“ tak ju nazvali. Možno mali aj trochu pravdy. Ved’ nikto nevedel odkiaľ prišla a hlavne prečo zavítala práve do Párnice.

Keď chlapov vzmáhala zvedavosť, čo potom mali robiť ženy?

Nebolo s nimi veru do reči. Veľmi túžili poznať tajnosť, čo pred nimi skrýva. O to viac, že sa v tom čase v dedine diali zlé veci, hlavne s koňmi.

Dedinčania na to pozerali svojimi očami. Hneď, že to ona zavinila, „prišelkyňa,“ ako ju nazvali.

Tu začína naša povesť, ktorú vám chceme porozprávať.

V párnickom chotári je taký vrch. Osnica sa volá. Kone tam na pastvu odvádzali, keď ich nepotrebovali v dedine pri robotách.

Všetko bolo ako malo byť. Spokojní gazdovia, že sa o kone nemusia starať, obživu im aspoň na čas zabezpečovať i inak ich obriaďiť.

A pastieri tiež. Ani kone nedávali najavo, že by im niečo chýbalo. Vody bolo dostatok i pastva ako sa patrí.

Tak bolo dovtedy, kým sa jeden kôň nestratil.

Dlho ho hľadali, až ho našli v hlbokkej rokline.

Zle sa veru povodilo. Gazda prišiel o pomocníka a v dedine aj ostatní smútili. Veď sa to mohlo prihodiť hocikomu inému.

No život musel ísť ďalej. Denne si odkrajoval zo svojich ciest.

Neprešlo však veľa času a od stáda sa oddelil ďalší kôň. Dal sa do cvalu a potom dlhým skokom si to namieril rovno do hlbokkej rokliny.

Zas ďalšieho gazdu pochytil veľký smútok, ba i v dedine bolo neveselo. Už sa začalo aj čo-to hovoriť o akomsi počarovaní.

Keby jeden kôň omylom do rokliny trafil. Lenže po čase sa rovnaké prihodilo aj tretiemu. Rozbehol sa a skočil.

Na Párnicu prišli ťažké dni. Strach a obavy.

Také sa už veru nedalo prehliadnuť, aby ľudí nezachvátil strach.

V jednom si však boli istí.

Nikto iný to nemohol zaviniť, len tá žena, čo sa do dediny priplichtila. Presne vedela ako najviac škodiť. Kone, čo najťažšie roboty vykonávajú, zmárniť! Gazdov, ba i celú dedinu ožobračiť!

„Čarodejnica,“ tak jej chceli rovno povedať.

Nemohli byť ďaleko od pravdy, keď ju ktorisi videli v Osnici na lúke akési byliny zbierať.

Či ju v tej Osnici ozaj videli, už nikto neskúmal.

Prečo by tak robil. V dedine si verili.

Keď ktorisi tvrdili, že videli, tak to musela byť pravda.

Od tej chvíle bolo hneď v dedine vo veciach jasnejšie. Nikto nepochyboval, že to ona je všetkému zlu na vine.

Rozhodli sa konať. Ženu, čo život v dedine naruby obrátila, chceli pri čaroch prichytiť a potom pred stoličný súd pohnať. A možno by jej aj oni nejaký trest vymerali.

Vartovali po poriadku. Nikto z dediny nenamietal. Inokedy by boli pri takom aspoň pofrľali.

Teraz? Ani jeden.

Nemohli dopustiť, aby v ich dedine čarodejka svoje kúzla na zvieratách skúšala a tak slušných ľudí do trápení privádzala.

Koľkí veru v tých časoch po nociach oka nezažmúri. Keď aj nevartovali, cez okené tabule nočnými hodinami von nazerali.

V jednu noc vrzli na chalupe na kraji dediny dvere. Temná postava sa vybrala do ešte tmavšej noci.

V dedine bolo pusto. Z oblohy sa liala voda. Ani človečika nikde, ba ani pes neza-brechal.

V skutočnosti boli všetci na nohách. Jedni sledovali pri oknách, iní poza humná nazerali a ďalší v jej šľapajach kráčali.

Žena sa pomaly brala von z dediny.

Dedinčania za ňou. Zvedavosť ich zmáhala, čo tá stvora chystá, kde jej kroky skončia.

Trochu sa aj čudovali, no tiež vedeli, že z takých ľudí všeličo vystane, keď sa chystajú dáke čary konať.

No žena sa nezastavovala. Len šla a šla, až už bola hodný kus od dediny a ešte k tomu opačným smerom ako sa Osnica vypínala.

Dedinčanom vtedy nezostalo iné, len sa vrátiť naspäť. Neboli si už celkom istí, či Párnici chcela škodiť, keď už bola v chotári susednej dediny.

Iné sa v tie dni dozvedeli od pastierov. Aj tí sa noc čo noc striedali na varte. Striehli, kto sa ku koňom priplachtí, aby ich počaroval.

Jednu noc, keď na neznámu ženu už skoro zabudli, sa nad horou ozval škrekot, po chvíľke sa tam zjavil aj veľký vták.

„Kone stáli ako prikované, ani sa nehli,“ tak hovoril pastier, čo vtedy vartoval.

„Zvrieskol som, koľko mi hrdlo vydalo,“ vykladal v dedine.

„V tú noc bolo vidno ako cez deň, nemohol som sa zmýliť. Veľký vták to bol a ja som skríkol,“ opakoval.

„Len sa zablýskalo a vtáka v tej chvíli už nebolo. Celkom sa stratil,“ jedným dúškom dodal pastier.

Či bolo tak, alebo onak, odvtedy vraj už ani jeden kôň v Osnici neskočil sám od

seba do rokliny.

Doposiaľ nikto nevie povedať, či to preto, že tá čudná žena odišla z dediny, alebo to bolo preto, že pastier odohnal veľkého vtáka.

Hlavná vec, že sa viac žiadny kôň nestratil takým hrozným spôsobom.

V Istebnom bol kedysi veľký rybník

Veľa ľudí rozmýšľalo nad tým, ako vznikol názov obce Istebné. Jedni hovorili, že je to spojenie dvoch slov, jedného slovenského a druhého latinského „iste — bene,“ t. j. iste dobre, čo malo znamenať lokalitu zaistenú zákonom alebo hradbami.

Odborníci sa určite nad takýmto spojením slov pousmiali. Na vec pozerali inými očami. Skôr hľadali priame spojenie pomenovania obce s pevnosťou, hrádkom, ktorý tam kedysi dokazateľne stál.

Keď nebolo istoty, aj iní sa pokúšali niečo vymyslieť. A možno mali pravdu. Podľa nich bol za veľmi dávnych čias v Istebnom veľký rybník. Hoci sa dodnes nezachoval, lebo ho zničila obrovská povodeň, niektoré chotárne názvy môžu potvrdzovať túto skutočnosť. Aj v susednej Veličnej nájdeme v chotári jedno pole oproti Istebnému, s menom Pri rybníku.

Nuž a pri tom rybníku mal stáť domček, ktorému v lotyštine hovorili isteba, teda zrub z dreva. Podľa tohto názoru prevzali uvedené slovo všetky slovanské národy, ba i Germáni a Taliani.

Obyvateľ uvedeného domčeka sa mal volať istebník. Zdá sa, že sme sa dostali veľmi blízko ku pomenovaniu obce.

Vráťme sa však k úmyslu vyrozprávať vám povesť o uvedenom rybníku, ktorý mal existovať v dávnych časoch, keď samotnej obce ešte nebolo.

Rybára Istebníka, čo býval v malom domčeku pri rybníku, poznali široko-d'aleko.

Chytal ryby, sušil ich i údil a potom predával, alebo z nich pripravoval chutné jedlá.

Pocestní, čo išli do Liptova alebo do Žiliny a možno ešte d'alej, sa zvykli zastaviť, oddýchnuť si i posilniť sa chutným jedlom, ktoré rybár pre takú príležitosť pripravil.

Chýr o ňom sa šírila veľmi rýchlo i pocestných, čo sa krajinou hnali, pribúdalo. No

vždy tak bolo i bude, že nie je každému po chuti, ak sa inému dobre vodí. A treba hneď povedať, že bolo dosť takých, ktorým sa v hlave usadili nepravdivé myšlienky pri pomyslení na rybára.

Netrvalo dlho a pri rybárovi sa pristavil úradník z Oravského hradu. Chvíľu len vyzvedal, vypytoval sa na všeličo, aj na také, čo by iného pocestného veľmi nezaujímalo.

Keď si pochutnal na jedle a odpočinul si, začal:

„Platiť by bolo na čase.“

Rybár spokojne prikývol. Tiež si myslel, že po takom dobrom jedle by sa aj patrilo zaplatiť.

„Kapúnov aspoň sto i iných rýb aspoň po päťdesiat, ba i raky,“ rozhovoril sa úradník z hradu.

Rybár naň vyvalil oči. Nie celkom rozumel, o čom hovorí.

Keď to úradník pobadal, začal veľmi zrozumiteľne:

„To všetko nám budeš odovzdávať na hrad. Tak si to želá osvietený pán kastelán. Lebo toto je hradný majetok a ty si tiež hradný poddaný a tak nebudeš iných kŕmiť, ale všetko pošleš milostivému pánovi na hrad.“

Zdalo sa, že úradník ešte aj po tých slovách rozmýšľa.

„A dobre si rozmysli, ako budeš slúžiť osvietenému a milostivému pánovi za to, že sa tu môžeš rozťahovať,“ dodal.

Rybár po tých slovách celkom zosmutnel.

- Keď všetko, ako povedal úradník, odovzdám hradu, nezostane mi celkom nič, - blúdil vo svojich myšlienkach rybár.

Dni išli potom jeden za druhým a rybárovi neprichádzalo na um nič múdre, ako by sa mal zachovať. Buď všetko na hrad odovzdať a hladovať, alebo sa pobráť kadeľahšie.

Keď tak tuho rozmýšľal, zastavil sa pri rybárovi kráľovský úradník. Aj ten počul o rybárovi a tiež mu prišlo na myseľ, že by sa mal s kráľom podeliť o ryby.

Hneď, ako sa schuti najedol, spustil:

„Toto je kráľov majetok a ty si kráľov poddaný, aj všetko čo je naokolo je kráľovo. Každý rok naložíš na voz, koľko uvezieš a dovezieš na kráľovský dvor. Rozumel si?“

Rybár neochotne prikývol. Keby bol vtedy odmietol, určite by ho boli kráľovskí

zbrojnoši, čo úradníka sprevádzali, v rybníku utopili. Ešte aj pri lúčení rybárovi veľmi hrozili.

Zas zosmutnel. Keď si predstavil, koľko od neho žiadali na Oravský hrad a koľko na kráľovský dvor, nezostávalo mu iné, len sa pobrat' preč.

- Musel by mať tri také rybníky, ani to by nenaplnilo panské chůtky, - tak si pomyslel.

Prešlo zas niekoľko dní a keď rybár už celkom rozmýšľal, že sa kdesi do sveta vytratí, pri rybníku sa ukázal mních od templárov, čo sa usadili v susednej Veľkej Vsi.

Rybár sa potešil, aspoň malá svetlá chvíľka sa mu v mysli ukazovala. Komusi sa bude môcť požalovať.

Mních si pochutnal a potom zadumane pozeral na vodnú hladinu.

„Mal by si súcitiť s ľuďmi, čo biedu trú, v hlade sa modlia aj za tvoju spásu. Patrilo by sa ti posielat' do kláštora desať rýb denne i dáku inú poživeň. Iste sa ti potom bude lepšie vodiť, keď sa bratia budú denne ráno aj večer za teba modliť,“ dost' rázne začal prezrádzať mních dôvod, prečo sa pri rybárovi v ten deň zastavil

„A keď sa to tak vezme, toto je majetok kláštora a aj podľa iných zemských regúl si povinný na nás prispievať,“ doložil mních a bral sa preč.

O kus ďalej sa zastavil, otočil a zdvihnutým prstom napomínal rybára.

Rybár v ďalšie dni nevychádzal z chalúpk. Akási choroba naň išla. Celkom stratil chuť do roboty, ba i do života.

Ani sa veľmi von nedalo chodiť. Dážď sa spustil. Pršalo deň i noc a zas celý deň.

Tak to išlo celý týždeň. Lialo ako v súdny deň.

Obďaleč hučala rieka. Zlovestne stenala. Aj voda v jazere tmavla a hladina sa dvíhala.

Potom sa prihnala vlna. S hukotom a treskom sa zmietala nadol, do doliny.

Na druhý deň vyšlo slnko, akoby sa nič nebolo stalo.

Chalúpk. ani rybníka už nebolo.

Rybár Istebník sa horko-t'ažko zachránil. Všetko ostatné bolo preč. Aj tak sa usmieval.

Studňa

V strede Veličnej, na kraji povestného rínku, kedysi stála studňa. Chýrna voda v nej bola. Pol dediny sa tam ustávalo, aby si nabrali do kadí, ba i sudov. Tak bolo dlhé roky a bolo by možno ešte veľa rokov, keby sa nestala zvláštna udalosť.

Nuž udalosť. Ako sa kto na to pozerá.

Čože sa tam vtedy stalo?

Nenapínajme.

V jednu noc sa zo studne začali ozývať akési hlasy. Ktosi stenal a iný jajkal. Akoby sa niekto na iný svet poberal, no ešte nenadišiel jeho čas.

Odvtedy sa k studni nikto neodvážil priblížiť. Ani ráno, ani cez deň, ba ani večer. Kvôli vode sa nedajú kýmisi zmárniť, alebo iným spôsobom si uškodiť. Ktože by vodu pil z takej studne, čo sa v nej akési divy konajú.

Ešte ich počarujú.

Ani nočný vartáš sa k studni veľmi neponáhlal.

Zvedavý bol, to hej. Chcel vyzvedieť, čo sa v studni deje. Povinnosť mu kázala vedieť o všetkom dianí v dedine a vrchnosti o tom hneď referovať.

Dlho sa okolo studne len obšmietal ako čert okolo horúcej kaše. Nakoniec k nej so strachom pokročil. No z dna sa ozvalo také stenanie a jajkanie, že hneď ušiel. Len spoza rohu obecného domu nazeral, či sa akási príšera naňho nevyrúti.

Nič. Len to stenanie a hrozné jajkanie sa šírilo temnou nocou.

Ľudia si spočiatku medzi sebou len vystrašene šuškali, no keď to už trvalo niekoľko dní, aj nahlas začali hovoriť:

„Veľký trest nás stihol.“ Ba niektorí už aj príčinu spomínali:

„Akosi veľa zlého sa v dedine v posledných časoch nazbieralo.“ Také slová niektorým na jazyk prichádzali.

K studni sa nikto neodvážil priblížiť. Obchádzali okolo.

Nutkalo ich nazrieť dnu, to hej, no stenanie a jajkanie sa nedalo počúvať.

Horšie bolo, že veru ani chlapom nebolo do spevu. Aj v krčme tichúčko posedeli, ba bez slova sa aj rozchádzali, aby kohosi nevyrušili.

Richtár s boženíkmi sa celé dni, ba možno i noci radili, dumali. Veľa rečí nahovorili, no k nijakým skutkom, ktoré by veci priviedli na správnu mieru, sa nedopátrali.

Keď už nevedeli ako ďalej, chytili sa myšlienky, ktorú hneď na začiatku navrhol najstarší z boženíkov:

„Do tej nešťastnej studne treba najskôr nazrieť, až potom sa rozhodnúť čo a ako.“

Ostatní prikývli, hoci predtým sa im taká myšlienka nie veľmi pozdávala.

„Čože má vrchnosť nazeráť do studne. V dedine je dosť iných čo posluhujú,“ tak dôvodili svoju neochotu, ba skôr strach z neznámych divov v ich studni.

Lenže veci sa pomotali a v dedine nebolo takého, čo by dobrovoľne do studne nazrel. Radšej z dediny utiekli, alebo sa poskrývali.

Richtár s boženíkmi sa vtedy už veru museli rozhodnúť. Takto veci nemohli ísť ďalej. Čo by si o nich pomysleli aj stoliční páni.

Nevážili by si ich. A takého richtára ani boženíkov by nikto ani v dedine nevolil.

Strach, nestrach. Veď ich je tucet a nie hocijakých chlapov. Vzjomne sa posmeľovali.

V jedno ráno sa opatrne prikrádali ku studni. Richtár vpredu, ako sa mu aj patrilo, aby o všetkom vedel prvý. Za ním nie veľmi ochotne kráčali boženíci.

Dedinčania len tak jedným očkom z hodnej vzdialenosti svoju vrchnosť sledovali. Ani slovka medzi sebou neprehovorili.

Všade naokolo ticho, len z tej nešťastnej studne sa šírilo neznesiteľné stenanie.

Prvý nazrel do studne richtár. Hneď a zaraz mu tvár obelela. Stál ako balvan na brehu zurčiacej rieky, bez pohnutia, bez slovka, čakajúc vari, kedy ho tá zdivená riava zoberie so sebou a roztlčie na márne kúsky. Zdalo sa, akoby život z neho unikal.

Po chvíľke precitol. Pomaly tackavo odstúpil od studne, no slovka nepreriekol.

Za ním sa s hrozitánskym strachom v očiach k studni pobral podrichtár. Ako regule kázali. Richtára musel nasledovať. Žiadalo sa, aby aj on vedel to, čo richtár.

Len čo sa naklonil, v jeho tvári sa popri veľkom strachu zjavil ešte väčší údiv. Po

chvíľke s trasľavými rukami odstúpil od zrubu studne, no tiež nič nepovedal.

Vtedy už aj ostatní boženíci sledujúc konanie richtára a jeho zástupcu sa pobrali k studni. Strachu v nich bolo, že by sa dal vidlami kydať, no či sa dalo obrovskej hanbe zabrániť, keby do studne odmietli nazrieť?

Deti by si z nich robili posmech ešte mnoho rokov. A keď sa to tak vezme, chceli vidieť aj tie čudá, ktoré im už toľko nocí nedávali spávať.

Aj oni jeden po druhom onemeli, keď nazreli do hlbín studne. Po chvíľke odstúpili nabok, pritom slovka nepreriekli, len akosi nechápavo pozerali jeden na druhého.

Prvý sa spamätal richtár. Ostatným ukázal, aby ho nasledovali. Ráznym krokom sa všetci pobrali do úradnej miestnosti.

Ani na obecnom úrade nebolo nikomu do reči. Akoby všetkých umárali akési ťaživé myšlienky. Mlčky sedeli, každý hľadel kdesi inde. Občas ktorýsi zahmkal a zas bolo ticho. Čakali, s čím richtár začne.

Tomu už celkom nebolo do reči. Dlho otáľal. Či hľadal slová, alebo bolo iné vo veci?

„Aj vy ste videli to čo ja?“ zrazu prerušil ticho.

Ostatní spozorneli. Neboli si istí, či aj richtár videl to čo oni.

„Noóó, a čo to bolo pán richtár?“ odvážil sa zo seba vysúkať otázku podrichtár.

Vtedy sa zas richtár nepokojne hniezdil na svojej veľkej stoličke. Akosi veľmi ťažko sa mu o takých veciach rozprávalo.

Ostatní naň upierali zrak. Čakali, s čím začne.

„Hrozitánska žiara ma oslepila,“ nakoniec vyšlo z neho. Potom sa opäť odmlčal.

„Veľké svetlo aj mne udrelo do očí,“ pridal sa trochu veselšie podrichtár.

Ostatní súhlasne pritakávali.

Richtár posmutnel. - Všetci o tom vedia, nemám čo tajiť - pomyslel si.

„Nuž v tej žiare sa zjavila tvár mojej nebožky ženy. Vyčítala mi, že sa o dedinu nestarám, len na dno pohárika pozerám.“

Richtár sklonil hlavu. Chytil si ju do obidvoch rúk a začal nariekať. Na ostatných ani nepozrel.

Aj podrichtár by bol v tej chvíli podobné urobil. Zaťažko mu prišlo priznať, čo v tej žiari videl.

„Noóó, aj mne nebohá mať päšťou hrozila. Vraj sláva Veľkej Vsi ide na bubon naším pričinením vyjsť,“ tak mi povedala.

Podrichtár sa vtedy pozeral do okna smerujúceho kdesi na vyšný koniec. Čo tam videl, alebo nevidel, nikto neskúmal. Isté bolo, že by bol radšej v tých končínach ako v úradnej miestnosti sedel a rozprával o tom, čo v studni videl.

Boženíci by sa tiež boli v tej chvíli radšej pod zem prepadli, ako by boli priznali, čo sa dozvedeli, keď do studne nazreli.

„Pekelná brána sa mi v tej žiare ukázala a v nej kotly, v ktorých sa smažili ľudia celkom ako my,“ ťažko priznával jeden z boženíkov.

Ostatní prikyvovali. Aj im sa v tých zábleskoch ukázala pekelná brána s kotlami a ... Ani dopovedať im nedalo, koho v tých kotloch zazreli. Triasli sa na celom tele ako v najväčšej horúčke. Zuby im drkotali akoby v treskúcom mraze kdesi v hlbokkej hore celkom bez odevov sedeli. Ani vypovedať sa im nedalo, čo si museli z tej hĺbky vypočuť.

Veru by ich aj tak už nikto nebol počúval. Každému sa myslou prehánali tie najhoršie myšlienky. Ktorýsi vari už aj na smrť pomyslel.

Dlho do noci potom sedel richtár s boženíkmi v úrade. Hodnú chvíľu sa vadili, jeden druhému vyčítali, čo kto kedy urobil alebo neurobil. Až potom si priznali, čo všetko spoločne pre dedinu neurobili.

Na druhý deň sa zo studne neozývalo ani stenanie, ani nariekanie, ani iné hlasy. Všetko bolo ako predtým. No vari nie celkom všetko.

Bubeník hneď zrána ohlasoval veľa nových zvestí. Vraj sa v dedine bude robiť to i ono. Postavia, čo už dávno mali postaviť a opravia, čo sa už pred rokmi k zemi nakláňalo, ba sa pod zem prepadalo.

I richtár s boženíkmi sa začali akosi ináč správať. Neutekali len na úrad, aby tam za zatvorenými dverami mudrovali, ba sa pálenke oddávali. Po dedine sa presmrádzali a s ľuďmi o ich trápeniach hovorili.

Tak skončila naša povesť, ktorá medzi obyvateľmi Veličnej kolovala donedávna. Či bolo na nej aspoň trochu pravdy, to sa už dnes nikto nedozvie.

A čo studňa?

Dlho z nej nechcel nikto vodu okúsiť. Báli sa. Richtár s boženíkmi aj tak radšej

zd'aleka od studne bočili. Vedeli prečo. Radšej by ušli na koniec sveta, akoby si opäť vypočuli tie strašné slová.

A ostatní v dedine? Tí sa pravdu nikdy nedozvedeli, i keď by boli radi vedeli, prečo richtár s boženíkmi pri studni takmer onemeli. Len, len že z nich v tej chvíli život neunikol.

Nuž a keď z tej vody nechcú oni okúsiť, treba sa mať na pozore.

Keby v jeden horúci deň k studni neboli prihrkotali cudzinci a veľkými dúškami sa vody napili, nevedno, či by sa boli k takému činu dakedy aj Veličnania odhodlali.

Hajov do Zábreže

Mosta nebolo. Tak veru. Možno kedysi, keď cesta do Liptova viedla aj cez Žaškov, postavili z Veličnej do Zábreže drevený most. Veľmi si ho chránili, pred zimou ho rozoberali, aby ho ľady a veľké jarné vody nezníčili. Ba i na to sa myslelo, aby ho oheň neskántril. Fajčiť sa na ňom prísnymi regulami zakazovalo.

Veľmi dôležitá stavba to bola.

Časom, keď sa jeho význam znižoval, aj starostlivosť upadala, už ho ani neobnovili. A tak sa z jedného brehu na druhý prepravovali hajovom. Dlhé roky bol široko-dáľeko známy, a vo veľkej úcte i s prevozníkmi, čo ten hajov bezpečne smerovali z jedného brehu na druhý.

Bývalo tak po celé roky.

Jeden raz tomu bolo ináč. Ktosi sa potreboval súrne na druhý breh prepraviť, hoci bola hlboká noc.

Zatrepal na okná i dvere drevenice pri rieke a žiadal, aby ho na druhý breh previezli.

Prievozníkovi veľmi nebolo po chuti, keď ho takto v hlbokej noci žiadajú, aby s hajovom na druhý breh plával. Vedel on o nociach a vode všeličo.

Niečo skúsil a čosi sa aj od iných, hlavne od otca, dozvedel.

Aj to počul, že v nočných hodinách treba dať vode pokoj. Nech si tečie svojimi cestami, aby potom vo dne ľuďom slúžila. Medzi ľuďmi sa povrávalo, že dole pri vrbinách sú miesta, v ktorých sa vodníci z celého okolia schádzajú a radia, čo treba robiť, aby ľudia ich reguly dodržiavali.

Prievozník mal aj toto pred očami, keď ho nahovárali nočnou hodinou sadnúť do hajova a veslami po hladine vody plieskať.

Vykrúcal sa i všelijako bránil. Keď mu pred očami veľkým peniazom zamihali, všetko bolo ináč. Aj na strach zabudol, ani vodníkov sa už tak veľmi nebál.

Keď sa doplavili do stredu rieky, hajov sa akosi zakymácal. Akoby na veľkých vlnách plával. Z jednej strany na druhú, len sa prevrátiť, hoci vetrik nefúkal, ani sa k búrke nechýlilo.

„Tak je to s tebou prievozník. Keď vidíš väčší peniaz, už na nič nemyslíš. Ani na sľub, ktorý si nám dal pred časom, ani na ten, ktorý sme kedysi vyjednali s tvojim otcom. Nikoho si nectíš, len peniaze,“ začal z ničoho nič rozprávať chlap, čo žiadal nočnou hodinou o prevezenie cez rieku.

„Veľa sme nežiadali, len pokoj v noci,“ dodal neznámy chlap.

Vtedy sa aj okolo člna z vody vynárali strapaté hlavy vodných mužikov.

Prievozník nedokázal hodnú chvíľu prísť k slovu. Neveril vari ani vlastným očiam a ušiam, čo ho stihlo v tú noc.

Stenal, jajkal i všelijaké výhovorky hľadal. Prisahal na všetkých, ktorí mu boli drahí, ba i ruky k nebesám spínal.

„Nikdy už neporuším sľub, ktorý som vám dal. Aj sľub otca si budem ctiť a dodržiavať ho. Len ma už pustite,“ žobronil.

V tej chvíli sa hajov prestal hojdať a chlap, čo sedel oproti prievozníkovi sa prepokročil do vody.

Hajov pokojne plával na drobných vlnkách ticho šumiacej rieky.

Neprešlo veľa času a prievozníkovi nočnou hodinou zatrepal na chalupu opäť cudzí človek.

Udieral na okenný rám a vykrikoval, že potrebuje pomoc.

Keď prievozník vytrčil hlavu z chalupy, neznámy človek zajajkal a prosil, aby ho previezol na druhú stranu, lebo musí ísť pre ranhojiča do Veľkej Vsi. Kupcovi sa prevrátil voz a zavalil ho tovarom, čo viezol na trh.

Prievozník sa chvíľu vyhováral. Málo chýbalo a bol by prezradil, že vodníkom dal veľký sľub.

Zháčil sa. Ruku si dal na ústa. Na posmech by zostal pred ľuďmi z okolitých dedín, keby sa dozvedeli, aký sľub dal a komu. Počuli o vodníkoch, ale či tomu verili?

„No, no veď nevidno ani na krok,“ snažil sa nájsť výhovorku prievozník.

Neznámy chlap zdvihol ruku s lampášom.

„Ale veď,“ chcel ešte čosi povedať.

Chlap držal v ruke veľiký zlatý prsteň s ešte väčším kameňom, blýskajúcim sa vo svetle lampáša a núkal ho prievozníkovi.

Ten stíchol. Oči vyvaloval na tú nádheru. Celkom zabudol na všetky sľuby a bez slova sa dal ťahať ku hajovu.

Len čo boli v prostriedku rieky, stalo sa to isté ako pred časom.

„Taák,“ zaznelo z úst cudzieho chlapa v hajove.

„Zlata sa ti zažiadalo. Už ani peniaz by ti nestačil. A čo tvoje sľuby?“ pokračoval ten istý chlap.

V tej chvíli sa loďka začala hompáľať ešte viac ako predtým. Len len, že sa neprevrátila.

Prievozník celkom stratil reč. Aj by bol čosi povedal na svoju obranu. Ústa sa mu nedali otvoriť, taký strach ho pochytil. Nastala vari jeho posledná hodina.

„Žena a deti ma tam čakajú,“ ukázal na breh.

„Neskoro si si na ne spomenul. O takom si mal rozmýšľať, keď si sľuby dával,“ dosť zhurta cudzí chlap.

„Pôjdeš ta, kde my povieme,“ rozkázal a už sa hajov obracal hore dnom.

Voda okolo chvíľu špliechala. Potom všetko utíchlo, aj vetrík prestal pofukovať.

Ľudia dlho na prievozníka spomínali. Vraj nebol zlý človek, len peniažky sa mu viac blýskali ako iným. A tie ho priviedli do nešťastia.

Aj to sa hovorilo, že po roku prievozníka v tých hustých vrbinách vídali. S dvoma vodníkmi sa na ľudí prizeral.

V Beňovej Lehote mátaľo

Najstarší obyvatelia niekdajšej dedinky Beňová Lehota si spomínali na časy, keď tam mátaľo. Dnes už nežijú, dedinka patrí k Dolnému Kubínu a súčasní obyvatelia o mátaní nevedia nič povedať.

V dávnejších časoch bolo všetko akosi ináč. Aj strašidiel bolo viac, aj ľudí, čo takému verili.

V Beňovej Lehote v tých dávnych časoch ľudia vídali ženu ako žne trávu pre kravu. Mnohokrát do dňa ju tam zazreli. Žala bez oddychu, ba nikoho si ani nevšímala.

Nebolo by na tom nič čudné, keby len ráno, na obed alebo večer. No ona tam bola celý deň a len žala a žala bez oddychu.

Aj to im bolo čudné, že tú ženu v dedine nikdy predtým nevideli.

Vo veľkých dedinách sa ľudia poznajú, nieto v takej, akou bola Beňová Lehota.

Nechceli ju rušiť, keď tak usilovne pracovala.

„Nech si len nažne,“ tak ktorisi povedali.

„Veď kravka potrebuje veľa trávy,“ domýšľali iní.

Keď už tak bolo hodne dní, predsa len ktorýmsi nedalo, aby sa ženy opýtali, či nepotrebuje pomoc. Veď v dedinách tak bývalo, že si ľudia zvykli pomáhať, aspoň keď bolo veľmi zle.

Pobrali sa teda ku nej ponúknuť pomoc, kosu prikuť, pohrabať, ba i odniesť.

Keď sa priblížili, zrazu ženy nebolo. Stratila sa ako prízrak. Daromne sa obzerali okolo seba. Nebolo jej, ani vyššie, ani nižšie, ba ani po kosení žiadnej stopy. Len vetrík ohýbal stblá tráv a slabo šumel v korunách okolitých stromov.

Ktorisi sa aj prežehnávali. Čože si o tom mohli myslieť. Keby jeden, ale všetci z dediny ženu videli ako žne trávu.

Prešlo hodne dní a záhadnej ženy nebolo.

Iné sa začalo od tých čias v dedine diať. Detský plač bolo počuť.

Niesol sa z bučiny sponad cintorína.

Najprv žena, čo od rána do noci žala trávu, potom sa kdesi vytratila, nikto o nej ani nechyroval.

A zrazu? Detský plač sa začne z bučiny ozývať.

V dedine sa o kadečom začalo vtedy rozprávať.

Buď do dediny zavítali akísi neznámi ľudia a takto dedinčanov bantujú, pomsty sa im zažiadalo, ba i iné ich napadlo. Či svojím konaním nevyrušili čiesi duše z večného spánku?

Do kostola mierili, s farárom sa radili.

Nič nepomáhalo. Srdcervúci plač sa noc čo noc ozýval ďalej.

Ktorýsi v dedine aj na čertov pomyslel. Či to nebodaj oni takto nepokoj nevyvolávajú.

V dedine sa o ich skutkoch už dávnejšie hovorilo, ba niektorí ich aj videli. Nad dedinou veselý tanec kopýtkami dubasili.

Lenže s čertmi len pokoj. Ďaleko od nich. Aj tú najlepšiu myšlienku na čertovinu obrátia.

- Obrátia, neobrátia, - pomysleli si v dedine.

„Či tak alebo onak, bantovať sa nedajú, keby sa hneď s čertmi za pasy museli pustiť,“ rozhodli chlapi.

Neboli si celkom istí ako to môže vypáliť. Či nohy na plecيا nevezmú a hybaj najkratšou cestou domov. Nedali na sebe znať, že ich aj také myšlienky trápia.

Keď sa už chlapi celkom chystali s čertmi zápasit', ženám sa inde začali myšlienky uberať.

V pamäti sa prehrabovali. Na minulosť spomínali. Ktorejsi aj napadlo:

„Veď to Žofe, vdove po Jurovi, tá zem patrila.“

Niektoré začali zlé tušiť. Podaktoré aj vtedy nechápavo hlavami krútili.

„No tá ženská, čo trávu dennodenne od rána do noci žala,“ snažili sa bližšie vysvetliť.

Vtedy sa aj ostatným začalo v hlavách rozjasňovať.

„Žofa, aha, tá vdova,“ opakovali

„Po Jurovi,“ duplikovali, akoby na najväčšiu záhadu na svete prišli.

Zdalo sa, že všetci mali v Beňovej Lehote už v hlavách jasnejšie.

„To ona. Nepokoj ju aj v hrobe zachvátil. Malé dieťa na tomto svete nechala a ona sa pobrala na večnosť. A to dieťa teraz vyplakáva tam v bučine nad cintorínom,“ vyjavi-
vili nahlas čosi zo svojich myšlienok.

„Trávu pre kravku, aby mala dost' mlieka. A decko teraz rumázga za materou,“ do-
kladali.

„A čože budeme robiť?“ Také sa hlavne medzi ženami začalo hovoriť. V nich sa
starosť hromadila. O dieťa by sa rady postarali.

„Ale veď aj to dieťa sa potom pobralo na večnosť,“ dumali niektoré.

„Veď hej, asi sa nestretli,“ dumali aj chlapi. Boli radi, že nemusia s čertmi zápasit'.
Záhada nad záhadu.

Zo dňa na deň ich chytal väčší nepokoj. A ktože by mal pokojné dni, hlavne noci,
keď sa detský plač z bučiny ozýval.

Tol'ko sa vari nikdy v dedine neradili ako vtedy.

Najčastejšie bolo počuť otázku:

„Čo robiť?“

Jedni navrhovali to, ostatní iné. V jednom sa nakoniec zhodli, že tú horu nesmú pus-
tiť z očí, keby sa čo robilo. Budú sa pri nej striedať noc čo noc a deň čo deň. Ktosi
predsa musí do nej vchádzať a tiež z nej vychádzať.

Nemýlili sa veľmi.

Len trochu. Do bučiny nikto nevchádzal, ani z nej nevychádzal, ale do nej vlietal a
potom zas z nej vylietal.

Žltého vtáka videli. Každý večer, keď trepotal krídlami, aby sa v bučine skryl a ráno
sa zas snažil odtiaľ vytratiť. V tom istom čase každý deň prilietal a ráno odlietal.

„Chytiť ho treba, potom sa uvidí,“ navrhovali chlapi.

„Veď hej, to by bolo najrozumnejšie, ale ako,“ zamýšľali sa ženy.

„Keby to bola líška, alebo iné zviera, zavrzli by ho do pasce,“ ešte domýšľali.

V dedine si vždy vedeli poradiť. Aj teraz sa našiel spôsob, ako vtáča polapiť a rovno
sa ho spýtať kto je.

„Lenže spýtajte sa nemého stvorenia, či vám odpovie,“ mudrovali ktorisi.

„Nad tým si budeme hlavu lámať potom, keď ho chytíme,“ odpovedali iní.

„Teraz ho musíme chytiť, aby nám v tej hore nevrešťalo na raty noc čo noc,“ zhodla sa väčšina.

Nakoniec vtáča predsa len chytili. Povrazy posplietali, sieť pozväzovali a natiahli v tých miestach, kde vtáča ráno i večer poletovalo okolo bučiny.

Kriku a vresku bolo počuť doširoka, akoby sa išiel celý svet zrútiť. Ľudskou rečou sa vtáča na dedinčanov oborilo. Všetkým možným sa im vyhrážalo. Ak ho nepustia, že zle bude s celou dedinou.

„My sa ťa tak akurát budeme báť,“ dohovárал mu richtár.

„Dost’ sme sa doposiaľ nastrachovali. Spávať sme nemohli. Mačke ťa hodíme a bude pokoj,“ s hnevom doložil.

Už vari ani horšie nemohol povedať. Práve na mačku sa vtáča premenilo a zo siete akousi dierou ubziklo.

Dedinčania len oči vytriešťali. Ani vo sne by sa im nebolo prisnilo také, čo videli na vlastné oči.

Aj ľútosť niektorých pochytila. Už-už mohli mať pokoj a teraz?

V tú noc, ani v ostatných, čo prišli po nej, už nikto v bučine nevyplakával.

Ľudia v dedine ešte hodne rokov potom hovorili, že mačka obchádzala ich dedinu a zuby cerila. Nikdy sa ale nedozvedeli pravdu.

Aj tí, ktorí toto rozprávali, už dávno pomreli.

Bolo to tak, že sa matka nestretla s dieťaťom na inom svete. Z toho pramenil veľký žal’.

Pravdou bolo aj to, že v dedine si hlavne na čierne mačky dávali veľký pozor.

O morskóm oku na Kubínskej holi

Od nepamäti sa v Záskalí vedelo o jazere za zaskalským vrchom na Kubínskej holi. Ľudia tam chodili na maliny, hafury i huby. Ráno vstávali o druhej hodine a za svitania boli už hore, pri jazere.

Jazero bývalo ohradené drevenými latami, aby doň niekto nespadol. Hovorievalo sa, že keď sa také komusi stane, nikto ho už nikdy z neho nevytiahne.

Aj to sa hovorilo, že jazero je veľmi hlboké, nemá ani dno, lebo je spojené s morom. Ktosi vraj našiel pri jazere kufor, ktorý tam vyplával z akejsi lode, čo sa v mori potopila.

Ešte veľa iného sa o tomto čudnom jazere pohovorilo. Najviac to, že z neho morské panny vychádzali najviac na pravé poludnie. Veru tak, na pravé poludnie, nie ako inde o polnoci. A práve toto nedávalo mnohým ľuďom v Záskalí pokoja, ba sa stalo osudným.

Tu začína aj naša povest’.

Tak to veru pred mnohými rokmi bývalo. Na pravé poludnie, keď slnko najviac hrialo, vychádzali odkiaľsi z jazera pod Kubínskou hoľou víly. Tancovali neznámy tanec, no vody sa ani nedotkli. Vznášali sa ako vtáčie pierka, pritom nôtli pieseň.

„Do mora, do mora,“ ktorísi ľudia také začuli. Aj v tom sa zhodli, že každého strach striasal pri pomyslení, že by tu morské vlny udierali o brehy jazera a z neho morské príšery vychádzali, čo svojimi chápadlami lode dokázali rozdrviť a ľudí načisto zadusiť.

V jedno letné poludnie si k jazeru sadol mladý kosec zo Záskalia. Trochu si oddýchnuť, chladnou vodou sa osviežiť, ba možno si aj zdriemnuť. Ani oči poriadne nezatvoril a začul šum vody. Akoby sa dážd’ pomaly približoval.

Otvoril oči a div neskamenel. Nad jazerom si víly veselo tancovali, no vody sa ani nedotkli. Po chvíľke začali aj spievať. O mori nôtli.

Mladého kosca zo Záskalia strach pochytil. Oči si pretieral, či dobre vidí. Vtedy si spomenul, že ľudia v dedine o takomto už dávno po večeroch rozprávali.

Neverili im, ba na posmech ich obracali.

Nečakal, čo sa bude pri jazere diať, zamieril rovno do dediny, že by sa s ľuďmi podelil s tým, čo videl.

Krčma bola najbližšie, tam sa o takých veciach ľahšie rozpráva, pomyslel si.

Jazyk je smelší, ba až nebojácny.

Kališteľ pálenky urobil svoje. Vo chvíľke vyblábol pred celou krčmou, čo videl a počul.

Chlapi ho počúvali, ani slovka nikto nepreriekol, okáľe naň vyvaľovali, akoby zo záhrobia prikvitol. Tiež o tých žienkach už kadečo počuli. Vtedy sa usmievali nad bab-skými rečami.

Aj teraz ktorísi verili a ktorísi len hlavami neveriacky krútili.

Len Jano z dolného konca dediny nič nevravel. V tých časoch sa hotoval na cestu za more. Doma bolo málo živobytia a tam ďaleko za veľkou vodou bolo práce nadostač. Koľkí také napísali domov.

Rozmýšľal, ako sa tam najľahšie a tiež najlacnejšie dopraviť.

A tu zrazu hovoria o mori, ba o akýchsi ženách, čo možno do tohto kraja z mora akýmsi neznámym spôsobom prišli.

Veľa vtedy veru nenahovoril. O to viac mu v hlave myšlienky poletovali ako nepokojné vtáčatá, keď ich niekto vyruší.

- Porozprávam sa s tými žienkami, najlepšie budú vedieť ako sa dostať najrýchlejšie a hlavne za menej peňazí do krajiny, kde sa dajú doláre zarobiť, - rozhodol sa.

Každý deň striehol napoludnie pri jazere. Ani oka z neho neodtrhol, aby mu nič neušlo, ani šramot, ani šum vody.

Prešlo niekoľko dní a nič. Ani vtáčatá tam veľmi nepoľetovali, ani divá zver sa neukázala. Až jeden deň zašumela voda, na jazere sa zdvihli vlny a z nich vychádzali víly. Tancovali a nôtli pieseň o mori.

Čo sa potom stalo, to sa už nikto nikdy nedozvedel. Ľudia si len domýšľali. Pár dní vídali Jana z dolného konca dediny pri jazere zadumane sedieť a viac ho nebolo. Nikto ho už nevidel, ani o ňom nič nepočul.

Medzi ženami sa hovorilo, že si ho tie víly zobrali so sebou do mora, lebo sa im prihovoral. Keby bol mlčal, nestalo by sa to.

Či sa dostal do vysnívanej Ameriky? Nevedno.

Žiadnej správy sa už nikto nedočkal.

Poklad na Trninách

Od dávnych čias sa hovorilo, že na Trninách je poklad ukrytý. Nebolo to bez príčiny. Peknú kôpku zlatých i strieborných mincí sa tam podarilo nájsť. Aj gazdovia, čo sa v týchto končinách s pluhom mordovali i s kosou zahánali, neraz akési drobnosti vyorali, či kosa o kov zacvendžala.

Väčšinu z nich bieda sužovala, čože by aj na zlato a striebro nepomysleli. Pomohli by si aspoň z najväčšej núdze.

Niektorí do tých končín chodievali aj nočnou hodinou. Kahancom si svietili a do úmoru kopali. Verili, že ich raz šťastie postretné.

V jeden rok, keď sa už jesenné roboty končili, poslal gazda z Veľkého Bysterca svojho paholka na Trniny, že by skúsil pokopať, keď už okolo hospodárstva nebolo až toľko roboty. Možno bude mať šťastie a keď nie poklad, aspoň malý pokladík vykope.

Matej, tak sa volal ten paholok, kopal, koľko vládal. Keď sa už celkom zvečerievalo, rovno pod motykou sa mu zem sama od seba odhrnula, diera sa zjavila.

Paholok sa preľakol. Na nič iné v tej chvíli nepomyslel, len vziať nohy na plecia a utekať čo najďalej.

Spod kopčeka sa predsa len vrátil. Nedalo mu, aby nepreskúmal, čo za čudo sa mu pod motykou ukázalo.

Opatrne sa priblížil. V zemi diera a z nej sa svetlo šírilo. Po chvíľke počul aj akýsi hlas:

„Pod’ dnu.“

Matej bol zvyknutý neodvrávať. Gazdu na slovo počúvol i gazdinej splnil všetko, čo mu nakázala.

Ani vtedy neprotirečil. Sklonil hlavu a už sa pchal do diery. Vo vnútri sa pred neho postavil starec s dlhočiznou bradou.

„Pod’ ďalej,“ zopakoval.

„Čakám na teba už sedemsto rokov. Svätopluk tu poklad ukryl a mne nakázal, aby som ho strážil, kým nepríde čas a niekto ma vystrieda,“ vysvetľoval vyjavenému Matejovi.

„Ten čas nastal,“ zdôraznil.

Keď sa Matej trochu upokojil, začal sa vyhovárať:

„Ja som len obyčajný paholok, ktorého nikto nemá za nič. Hnoj kydám, o hoviadka sa starám, aj tak som chudobný ako myš v prázdnej sypárni. Vážených ľudí je treba na takú dôležitú prácu. Zmýlil si si ma s niekým.“

„Nezmýlil,“ hneď ostro starec.

„Toľko tu čakám a dlhšie už nemôžem. Po mne musíš poklad chrániť na horšie časy,“ skoro plačlivo starec.

Matej zosmutnel. Toľko zlatých a strieborných peňazí a ešte aj iného bohatstva nikdy nevidel. Jeden, či dva zlaté, aj to len na gazdovom stole, keď išli komusi platiť, alebo sa im pošťastilo na jarmoku prediť jalovičku, kravku či iné zviera.

- Čo z toľkého bohatstva, keď sa budem môcť len naň pozeráť a na horšie časy ho chrániť, - rozmýšľal Matej.

- Ani Žofku už viac neuvidím, - celkom sa rozcitlivel.

„Ale veď ja musím do dediny. Čakajú ma tam. Gazda i gazdiná ma už určite hľadajú a hromžia, kde sa túlam,“ začal sa vyhovárať.

„Oni ťa vyslali poklad hľadať. Im sa po bohatstve začnelo. Do roboty si im dobrý. Spávaš v maštali a jedávaš odrobinky, čo by pán ani psovi nedal.

Tu si budeš hovieť ako v kráľovstve,“ vykladal starec.

Matej mlčal. Čo mohol povedať. Veľa z toho bola pravda. Biedny nocľah a ešte biednejšia strava. Aj tak si nestážnoval.

Starec sa mu pozrel do očí a vyriekol:

„Nič nehovoríš, je v tom aj niečo iné, však?“

Matej prikývol.

- Keď starec o ňom všetko vie, určite bude vedieť aj o Žofke. Nič neskryje.

„Mám dievku a chceme sa na jar brat,“ veselo vyhrklo z Mateja.

„Brat, brat,“ začal srdito starec.

„Len na svoje šťastie pozeráš. A kto toto bohatstvo ustráži na horšie časy? Pomysli

na ľudí, čo ho budú dakedy potrebovať,“ starec vo veľkom hneve.

Matej sa obzeral okolo seba. Jagalo sa tam zlato i striebro a ešte hľby iných cenných vecí. No čo, kde sa pozrel, ukázala sa mu Žofkina tvár. Tá mu bola vtedy zlatom i striebrom. Žiaden trblietajúci kov sa jej nevyrovnal.

„Aby si nepovedal, že som veľmi zlý, pôjdeš teraz pekne do dediny, rozlúčiš sa so všetkými a povieš, že sa ti naskytla iná, lepšia služba, preto odchádzaš do iného kraja,“ nakázal starec.

Matej chcel niečo povedať, skôr vyhovoriť sa. Starec ho už nepočúval. Otočil sa chrbtom.

Aj tak sa mu zdalo, že každé slovo by už bolo zbytočné. Pôjde do dediny a možno do rána sa mu v hlave vyjasní. Aj inokedy sa tak stávalo.

Kráčal ťažko. Zakaždým akoby ho kdesi hlboko vo vnútri pichlo.

Na druhý deň mu bolo ešte horšie. Chodil zadumaný, s nikým slovka nepreriekol, ba ani dobytku sa neprihovárал, ako to inokedy zvykol.

Najviac sa bál jediného stretnutia. So Žofkou.

Čo jej povie? Ako sa vyhovoriť, že musí v akejsi diere bohatstvo strážiť a ju komusi inému nechať?

Mateja v tých chvíľach až pot, ako pri ťažkej robote, oblieval. Srd doňho vošiel, keď si predstavil, že by ju takému Ďurovi, alebo Janovi musel prenechať.

- Ani za celý svet, - zastrájal sa.

- Nech si stráži to bohatstvo, kto chce. Ja zostanem tu v dedine,“ - tak sa rozhodol.

Len čo ho Žofka zazrela, vedela, že sa niečo stalo.

Matej chvíľu tajil. Chcel aj nechcel jej vyrozprávať, čo videl a počul. Bál sa, či mu uverí. Diera v zemi a v nej poklad a akurát on, Matej – paholok, mal ten poklad strážiť. Ktože by mu to v dedine uveril. Posmech by z neho mali.

- A či Žofka mi uverí a nebude ma mať za blázna? - dumal.

- Uverí, neuverí, lepšie bude povedať pravdu, - rozhodol sa.

Vyrozprával jej, čo videl a čo sa od neznáameho starca dozvedel.

„Pôjdeme na Trniny a ja to starcovi vysvetlím. Nech si iného na tú službu nájde,“ tak sa zastrájala.

Matej nedbal. Pomyslel si, že Žofka určite lepšie starcovi vysvetlí, ako sa veci majú.

Možno jej skôr uverí.

Ešte pred obedom sa vybrali na Trniny.

Matej začal kopat' na tom istom mieste ako v predchádzajúci deň.

Nič.

Prešiel o kúsok ďalej, začal kopat' a opäť nič.

Ani keď sa zahnal motykou na tret'om mieste, sa nič nestalo. Len kôpky zeme s koreňmi trávy sa prevalili na bok a dost'.

Kopal aj na iných čistinkách. Už si ani sám neveril, či je na správnom mieste.

„Povedz mi pravdu,“ začala skleslo Žofka.

„Veď som ti povedal celú pravdu,“ zúfalo sa ju snažil presvedčiť.

„Inú si si našiel a mňa chceš takto od seba odohnať,“ začala Žofka plačlivo.

„Nie, nie, nieééé. To ten prekliaty starec...,“ nedokončil Matej. Zúfalo si chytil hlavu do dlaní a stenal.

Do dediny schádzali veľmi smutní.

Každý si myslel svoje. Nebolo im veľmi do reči. V ten deň ani veľa nenahovorili.

Neskoro večer, ba už bola hlboká noc, sa Matej vybral na Trniny. So starcom sa chcel porozprávať, tak po chlapsky. Rovno mu povedať, aby si poklad strážil sám, že on má iné povinnosti.

Aj to mu chcel vytknúť, prečo sa neozval, keď tam aj so Žofkou zavítal.

Nemusel sa ani raz motykou zahnať a zem sa otvorila.

Bez pýtania vhupol do diery a chcel spustiť, ako sa na to chystal.

Starec ho hneď zahriakol.

„Ty máš povinnosť poklad strážiť, nie tvoja dievka. Tá nech sa o kuchyňu stará a ľan pradiť,“ rezko spustil.

„Nie,“ rázne Matej. „Ja si budem iný poklad strážiť,“ odpovedal.

Otočil sa a bral von spod zeme. So starcom sa ani nerozlúčil.

Dni potom utekali jeden za druhým. Matej sa so Žofkou pomerili. Nikdy medzi sebou nehovorili o starcovi. A čo by rozprávali. Presviedčali by sa navzájom, a aj tak by to k ničomu neviedlo.

Len raz, keď sa Matej pozeral na ten tajomný kopec, sa to stalo.

Žiara a v nej tvár starca. Mračil sa, ba i niečo povedal.

V tej chvíli na jednom konci dediny oheň zažiaril. Celá dedina do tla zhorela. Nikto nič nestačil zachrániť.

Vo Veľkom Bysterci sa dlho hovorilo, že to bolo z pomsty. No nikto nevedel povedať, kto sa na kom chcel takto vršiť. Dedina si vytrpela svoje, i keď nevedela prečo.

Kto poklad na Trninách teraz stráži, sa nikto nedozvedel.

Červený kôň

Aj kedysi chodievali dievky v Kňažej na zábavy. Čože by nie. Od včasného rána sa do úmoru v robotách pretŕhali. Či sa im pritom nezažiadalo trochu veselosti? I keď treba povedať, že ani pri robote si neodpustili trochu spevu, úsmevných slov, ba i nezbied.

Pospomínali kadečo, čo ich v živote postretlo, do cesty sa im priplietlo, alebo od starších počuli.

Netreba veľmi chodiť okolo horúcej kaše, aj kadekoho poohovárali. Vari najviac tých, čo sa na ich konanie vedeli veľmi nasrdiť.

To sme už ďaleko odbočili. O inom sme chceli porozprávať.

Aj v ten neskorý letný večer sa dievky brali na zábavu. Veselosť im nechýbala. Do-
hadovali sa, ktorú prvú mládenci do tanca pojmu. Aj o inom sa so smiechom rozpráva-
li. Celkom pozabudli, že sa už blížia ku Stráni.

Inokedy bývali viac na pozore. Veď sa o tých miestach veľa nahovorilo. A ešte aké strašidelné veci. Až človeku mráz po tele blúdil. Triasol ním ako v najmrazivejšej noci.

Ktosi sa veľmi bál, no boli aj takí, čo sa iným vysmievali.

Hi, hi, hí, ha, ha, há, také sa spod Stráne vtedy ozývalo. Jedna pred druhou.

„Tam je ktosi,“ zrazu prelietlo vzduchom.

Dievky stíchli.

„Aha, hen je akési svetlo,“ opäť tá istá.

Ostatné si kládli ruky na ústa a nemo hľadeli na červenkasté svetlo kúsok nad Stráňou. Zrazu počuli hluk a lomoz. Kôň, taký červený sa im do cesty postavil. Ponadeň svetlo žiarilo, ako sa zvyklo šíriť z jánskej vatry, keď na ňu dreva dovysoka nakládli.

Netrvalo to dlho. Krik a jačanie sa rozliehalo široko-ďaleko. Dievky jedna pred druhou brali nohy na plecía a utekali najkratšou cestou preč.

„Neutekajte, vypočujte ma,“ začuli za sebou ľudský hlas, ba i dupot konských kopýt silnel.

Dievky ešte do väčšieho kriku, ba i do behu pridali.

Zastali hodný kus od Stráne. Ledva dych lapali.

Pozerali okolo seba i jedna na druhú. Nikde nikoho. O žiadnom koňovi ani chýru, ani slychu. Ani svetlo nikde nežiarilo.

V ten večer im nebolo veľmi do úsmevu. Ani na zábave sa neveselili ako inokedy. Na návrat domov mysleli. Na Stráň, pod ktorou v ten večer zažili toľko strachu vari ako nikdy predtým.

Blížila sa polnoc. Čas sa naplnil. Popod Stráň bolo treba prejsť. Inej cesty domov nebolo, len tadiaľ, kadiaľ prišli.

Kúsok pošli a zastali. Poobzerali sa, popočúvali a zas kúsok prešli.

Ani sa spamätať nestačili. Zablýskali očiská, ukázala sa konská hlava, potom celá ozruta červená. Ako pekelný oheň sa nad ňou vznášala žiara. Svetla ako cez deň, hoci sa polnoc hlásila.

Aj s nebojácnyimi chlapmi by bolo zle nedobre, keď by také uvideli. Dievky sa triasli ako osiky. Inokedy by boli krik spustili. Teraz ani hláska nevydali.

„Prosím, vypočujte ma,“ vyšlo z úst tej ozruty.

Slovka nestačili vyriechnúť a už sa sypali ďalšie slová.

„Musíte sa za mňa niektorá vydať,“ dozvedeli sa dôvod, prečo sa im tá ohava do cesty postavila.

Koľko chlapov tou cestou pred nimi prešlo i koľko vydatých žien tadiaľ po nociach cestu meralo a nikto im neskrížil kroky.

Tak to bolo, ktorísi z dievok sa mala obetovať, aby kliatbu, čo sa pod Stráňou zabývala, odčinila.

Vtedy sa ako na rozkaz dali do kriku. Vrešťali na raty a behom sa brali preč.

Iných ženíchov si po nociach vysnívali, ba ktorísi už presne vedeli, kto bude stáť na sobáši po ich boku. A teraz? Koňovi sa mali sľúbiť? A ešte takej ohnivej oblude?

Ani jedna sa veru nedala s ním do vravy.

Utekali ozlomkrky čo najďalej.

Ani na druhý deň nebolo s nimi veľmi do reči. S nikým o tom slovka nepreriekli. A

čože by komu povedali? Že koňa videli, červeného, s ohnivou žiarou a ešte ľudskou rečou hovoriaceho?

Ktože by im uveril. Poriadne by sa z nich vysmiali, na posmech obrátili. Že si na zábave trúnku dopriali, preto sa im o takých mátohách potom zdalo.

Dni utekali i týždne. Popod Stráň ľudia chodili ako inokedy. I dievky sa cez deň tadiaľ nebadane prešmykli. Večer, ani v noci sa neodvážili.

Horšie bolo, keď im po zábave srdce zapíšťalo.

Túžba aj strach premohla. Dohovárali sa čo ako, keď sa im tá konská ohava do cesty postaví.

Hlavy dali dohromady a rozmýšľali. A ešte ako. Nikdy vari svoje mysle tak nenamáhali ako vtedy.

Pôjdu tadiaľ, aj nepôjdu, tak sa dohodli.

Nuž ako sa to vezme. Požičajú svoje odevy mládencom a oni si zas ich odevy navlečú. Zďalša budú potom pozerat', ako sa to skončí.

Aj si dlane šúchali, ako budú ich hrdí mládenci popod horu ozlomkrky utekať. Prestanú sa potom v dedine chvastať, akí sú nebojácni.

Mládencom sa tiež videlo, čo im dievky ponúkli. Mali postarané o zábavu. Aj toho koňa, čo z neho toľký strach išiel, chceli vidieť. Možno sa aj na jeho chrbte trochu ponosiť.

Smiali sa pritom do popuku, až sa zo všetkých strán ozývalo. Dlane si tiež šúchali. Dievkam ukážu, akí sú nebojácni.

V ten jesenný večer išli spolu na zábavu. Či sa im až tam podarí zísť, si neboli istí ani mládenci, ani dievky. Jedni i druhí viac mysleli na cestu popod Stráň.

Mládenci v dievockých odevoch a za nimi v dosť hodnej vzdialenosti dievky sa akosi šmotlali v dlhých súkenných nohaviciach a košeliach s rukávmi siahajúcim skoro po kolená.

Veselá vrava pod Stráňou ustala. Červená žiara, z ktorej sa najskôr ukázala konská hlava a potom aj celá štvornohá ozruta, osvietila všetko ako vo dne.

Mládenci zamreli. Ináč si veru to stretnutie predstavovali. Možno mysleli, že to len dievky sa v tých končinách chceli s nimi stretnúť a červeného žiariaceho koňa si len vymysleli.

Všetko bolo vtedy akosi ináč. Tak sa preľakli, že im iné ani na um neprišlo, len vziať nohy na plecia a ozlomkrky utekať preč.

Aj tak konali, lenže, kde utekať, keď o kus ďalej sa dievky krčili, čakali, ako sa mláďenci zachovajú.

Pozreli jeden na druhého a potom spoločne na červenú konskú ozrutu. Jeden po druhom strhávali z hláv šatky i vrkoče upletené z ľanových vlákien, vytáhovali schované kyje a podľho rovno na tú konskú príšeru. Mlátili hlava-nehlava, akoby sa cepmi na holohumnici oháňali. Nepozerali, kde ktorý zasiahne.

Koňa zrazu nebolo, aj žiara sa stratila. Opäť všetko dookola potemnelo, akoby sa tam nebolo celkom nič stalo.

Ved' sa vari ani nestalo, lebo od tých čias pod Stráňou nikto dievky nebantoval.

A či to bolo tak?

Poklad v Kňážanskom chotári

Od nepamäti sa hovorilo, že v Kňážanskom chotári je ukrytý poklad. Rozprávali to najstarší obyvatelia Kňážeja a tým bolo treba určite veriť. Nezvykli ani v iných veciach rozprávať len tak do vetra, alebo, ako sa hovorí, mlátiť prázdnu slamu. Vraj v Hlbokom potoku je to miesto, kde sa poklad skrýva.

Pravda to musela byť aj preto, lebo raz sa v dedine ukázal akýsi neznámy človek a ten sa vypytoval, kde je ten potok. Nakoniec sa priznal, že v starých spisoch Spišskej Kapituly stojí, že poklad v Kňážeji naisto je, len ho treba nájsť. Ani to sa nevedelo, či sú to peniaze alebo iné drahocennosti.

Nikto dnes už nevie povedať, v ktorom Hlbokom potoku je ten poklad ukrytý, či za kaplicou, alebo v Grúni.

V dedine sa skôr myslelo na miesto za kaplicou. Vedeli to od pastierov, čo v tých miestach statok pásavali.

Vraj vídali, ako sa tam peniaze presúšajú.

Aj keď im ktorísi neverili, zadúšali sa, že je to čistá pravda.

„Akoby to bolo dnes. Zo zeme vyšľahli plamene, keď sme tam ktorísi noci strávili. Oheň horel, hoci ho nikto nenakládol. Čo iné tam mohlo byť, len poklad.“

„Zlaté peniaze sa leskli v šľahajúcich plameňoch,“ predbiehali sa pastieri vo vysvetľovaní jeden pred druhým.

„Keby len raz,“ snažili sa zduplikovať.

Lenže po ohni ani chýru, ani slychu. Ani steblo trávy tam nebolo obhorené, ani zem plameňmi prifarbená, ani kamienky opálené. A to sa už vari ani tým najstarším z dediny akosi nepozdávalo.

Dni utekali jeden za druhým.

Ľudia si mysleli svoje a pastieri tiež.

Jedni, že sa tam peniaze presúšali a druhí? Nuž o ohni vedeli svoje. Tam, kde svoj hnev ukázal, zostávalo spálenisko, prinajmenšom pahreba.

A v Hlbokom za kaplicou ani jedno, ani druhé. Možno dáka pahriebka tam bola, ale celkom na inom mieste. Pastieri si slaninku na nej pripekali.

Jednu noc sa predsa len akási čudná udalosť udiala.

Už z dediny bolo dobre vidno akúsi žiaru nad tým miestom, o ktorom hovorili pastieri. Neprešlo veľa času a do dediny obidvaja pribehli.

„Poklad, zlato, oheň,“ toľko zo seba vládali vydať, pritom dychčali, akoby ich boli všetky medvede z okolitých hôr prenasledovali. Ba ešte horšie.

„A čože ste pred zlatom utekali,“ pýtali sa ich tí starší z dediny. Aj ďalší im pritakávali. Veď chudoby mali každý rok dostatok a tu zrazu kopa zlata, len sa po ňom načiahnuť.

„Oheň, žiara,“ opäť len tak skúpo zo seba vydali. Súvislejšie nič nedokázali povedať.

Rukami ukazovali na oblohu, kde sa žiara v oblakoch zrkadlila.

„Ideme ta pozrieť,“ zavelil richtár.

Čože iné im zostávalo, ak chceli prísť na koreň veci.

Všetci chlapi z dediny sa pobrali za richtárom. Ktože by si dal ujsť takú príležitosť, aby konečne uvidel poklad, o ktorom sa toľko v dedine z generácie na generáciu pohovorilo.

Jeden pred druhým sa náhlili, aby boli čo najskôr na mieste, kde sa zlato na kopách povaluje, len si ho nabrat', koľko sa komu ráči.

Ale čože. Keď sa už blížili k miestu, svetla ako vo dne, lenže o kus ďalej ako sa im oddola zdalo.

A poklad?

Ani kamienok sa tam nezablýskal, ničo ešte zlato.

Koliba, čo sa v nej pastieri pred nepohodou skrývali, noci v nej trávili, horela. Praskot a dunenie ohňa sa šírilo doďaleka. Pomaly už ani hasiť nebolo čo. Všetko do tla zhorelo.

Richtár klial, až sa z okolitých hôr ozývalo. Akoby sa v dedine to najhoršie porobilo.

Ale ved' sa aj stalo. Pastierom koliba zhorela. Horšie, že práve oni dedinu už hodný čas bantovali. Ľuďom o blýskajúcom zlate neustále rozprávali.

Nakoniec, aby všetko zakryli, strechu nad hlavou si podpálili. Tak sa veru o nich potom v dedine rozprávalo.

O zlate nebolo ani chýru.

V ďalšie dni sa pastieri veľmi po dedine nemotali. Nebolo im ľahko. Už ani sami si neboli istí, čo videli. Kedysi by boli aj odprisahali.

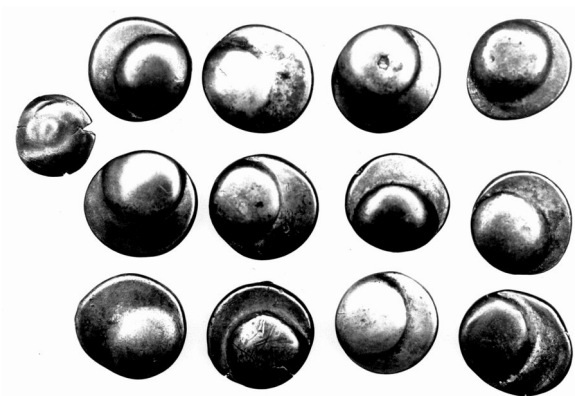
Teraz?

Ktorísi dedinčania sa im neustále vysmievali.

„O zlate rozprávate, no o kolibu sa nedokážete postarať. Pred očami sa vám skántri,“ tak im hovorili.

Prešlo hodne dní. V myšliach dedinčanov sa iné usalašilo. Na zlato tam nezostalo miesta.

A pastieri? Novú kolibu si postavili a na poklad, čo sa im kedysi ukázal, tiež radšej chceli rýchlo zabudnúť.

Ako v Arpádovskom kaštieli vo Vyšnom Kubíne strašilo

Okolo tohto kaštieľa sa vždy veľa nahovorilo. Ved' aj o tom dolnom sa reči viedli, no horný kaštieľ býval viac na pretrase. Bolo na to vari aj dosť príčin. Či boli pravdivé, to už dnes nikto nepotvrdí, ani nevyvráti.

Ako sa hovorí „bez vetra sa ani lístok na strome nepohne,“ aj tu muselo byť aspoň štipka pravdy. Žeby si ľudia len tak strašidlá povymýšľali a ešte aj o ich konaní len tak bez príčiny rozprávali?

Povrávalo sa, že v Arpádovskom kaštieli strašilo. Nuž ale v ktorom kaštieli sa strašidlá nemotali, ľudí na pokraj zúfalstva a strachu neprivádzali?

Vo Vyšnom Kubíne to bol však akosi ináč. Tam strašidlá ukazovali svoju moc len vtedy, keď bol spln mesiaca. Vraj v takom čase bolo počuť len akýsi podozrivý hluk, akoby celý regiment vojska šúchal nohami po dlážke. Podchvíľou sa k tomu regimentu pridali ešte ďalší regiment. Šuchot silnel, až v ušiach zaliehalo. Potom sa celkom zdalo, že sa hory rúcajú, kamene z výšin padajú, akoby už celkom išiel nastat' koniec sveta.

Tak sa to opakovalo, keď mesiac do splnu prichádzal. Hrozný šuchot a potom treskot, že by aj nebojácnemu husia koža naskakovala, ba bral by nohy na plecيا.

V dedine bol pokoj, len v tom kaštieli sa akoby najhoršie zlo udomácnilo.

Neboli by ľudia ľuďmi, keby nechceli na koreň veci prísť. A ten, čo kaštieľ vlastnil, ešte viac. Čože z takého príbytku, keď sa mu ľudia zďaleka vyhýbajú. Za nič by doň nevkdročili.

Medzi ľuďmi sa hovorilo, že pán kaštieľa sa chodil radit' až do Pešti. Múdрых ľudí sa pýtal i s vešticami slovo stratil.

Aj to sa medzi ľuďmi ešte hovorilo, že to sa nepokojný duch mládenca zabitého v

kameňolome chodí na svoj nešťastný osud žalovať. Kameň, čo ho zavalil, si chodí za-
každým pri splne mesiaca obzerat'.

Pospomínali sa aj iné udalosti, ktoré sa v kaštieli udiali.

Keď sa už zdalo, že kaštieľ budú musieť zbúrat', aby sa zbavili kliatby, sa to stalo.
Skôr by sa dalo povedať, že nestalo.

Jedného dňa, keď nadišiel spln mesiaca, bolo v kaštieli ticho. Nikdy tak nebývalo.
Najprv šuchot a potom hluk. Každý, kto sa vtedy v kaštieli zdržiaval, radšej vzal nohy
na plecia, bral sa čo najďalej. Nedalo sa to znášať.

V tú jesennú noc, o ktorej hovoríme, bolo ticho. Akoby ani nemal byť spln mesiaca.
Nikto nešúchal nohami, ani hrmot a rámus sa nepribližoval.

Pán naťahoval uši, bystril oči.

Čakal, čo sa ide diať.

Nič.

O pol noci sa po chodbe začali blížiť kroky. Nikde nikoho, len tie kroky.

Potom vrznutie dvier. Rozchlápili sa dokorán.

Ticho.

Po mučivej chvíľke sa ozval hlas:

„Odchádzam.“

„Kto si,“ pán kaštieľa otázkou, s trasľavým hlasom.

„Na tom už teraz nezáleží,“ opäť hlas.

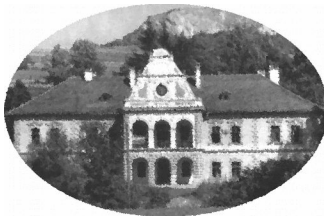
Dvere sa opäť s vrznutím zatvorili a po chodbe bolo počuť vzd'alujúce sa kroky.

Tresnutím sa zatvorili aj vchodové dvere.

Pán kaštieľa smutne pozeral do parku. Pomaly sa začalo rozvidnievať.

V hornom kaštieli vo Vyšnom Kubíne odvtedy nestrašilo.

Všeličo sa potom ešte dlho rozprávalo. Pravda už nikdy nevyšla najavo.

Ako vzniklo pomenovanie obce Osádka

Bolo to dávno. Ponad dolinu pod majestátnym Chočom sa prehnalo veľa rokov, ba storočí. Neraz vyšlo slnko, aby sa brodilo hustými mrakmi zakrývajúcimi mohutný kamenný chrbát Choča, alebo šťastne žiarilo z oblohy, keď vietor rozohnal mrákavy na všetky strany. V jeho lúčoch sa potom jagali potôčky žblnkajúcej krištáľovo čistej vody i zeleň hlbokých hôr, tiahnucich sa do výšav.

Cez tie dlhočizné roky, ba storočia, sa ľudská lopota menila na chalúpkky, lesy ustupovali políckam a lúkam, na ktorých sa preháňal dobytok i ovce. Dolinou sa niesli v každom ročnom čase hlasy tých, čo tu našli svoj domov.

V jednom storočí nastala aj v doline pod Chočom zmena. Kráľ Ferdinand I. daroval časť zo svojho majetku Václavovi Zmeškalovi z Domanoviec za dobré služby. Ten sa stal pánom Leštín, Srňacieho i Osádky.

V týchto časoch má korene aj naša povesť. Ktosi neznámy si ju uchoval, potom vyrozprával ďalším, a tak sa zachovala dodnes.

Hovorilo sa, že Václav Zmeškal sa darovanému majetku veľmi potešil. Ved' kto by sa z takého zarmútil. Usadiť sa kdesi v krásnej doline, obkolesenej horami, plnými zveri a iného bohatstva. No našli sa aj takí, čo mu prezradili, že dve z tých dedín vznikli v jednom čase, ako keď sa dvaja v jeden deň narodia, chvíľu vedno žijú, aby sa po čase vybrali po svojich životných chodníčkoch. Aj tie dve dediny spoločne v pokoji nažívali, no i súperili, ako to niekedy býva medzi súrodencami. Horné a Dolné Leštiny, tak sa tie dediny volali, ba i iné mená pre ne niektorí používali.

Václav Zmeškal veľa počul, ba i videl, ved' v oravskom kraji už kedysi pobýval. Časy sa však menili a všetko mohlo byť ináč ako predtým.

„Kým všetko neuvidím na vlastné oči, nech môj najvernejší sluha Slavomír čo najskôr do tých končín zavíta a nech preskúma, ako sa veci majú,“ tak dumal.

Ako si rozmyslel, aj konal. Nariadil Slavomírovi, aby sa hneď na dlhú cestu zo Sliezska do Oravy bral a tam prezvedel, čo chcel vedieť.

Tak mu nakázal:

„Nechod' hneď na hrad za veľkomožnými pánmi. Najskôr zavítaj do tých končín, kde sa naše nové majetky nachádzajú a prezved' v tajnosti, čo sa tam medzi ľuďom hovorí, čo ich najviac trápi, do ktorého božieho chrámu cestu vo sviatky merajú, ba i iné sa snaž dozvedieť.“

Aj mená dedín, duplikoval mu, nech si zapíše, ak by cestou nebudaj zabudol.

Slavomír veľmi nedumal. Rozkaz jeho pána bol jasný. Má sa hneď brať do tých končín.

Aj tak urobil. Pobalil si do batôžka, čo mu na dlhú cestu bolo treba a ešte nočnou hodinou zamieril do kraja za horami i viacerými dolinami, pod mohutnú horu, ktorej Choč hovorili.

Keď celý utmácaný i hladný dorazil, kde ho veľkomožný pán poslal, dlho sa z kopca rozhliadal. Jedna dedina ako druhá. Veľkého rozdielu veru medzi nimi nebolo. Zruby z mohutných brvien, slamené strechy, spod ktorých sa špárami dym prevažoval, kdesi sa krava zjavila, ovca zabečala i dedinčania sa pri robote ohýbali a tam vzadu sa pyšne mohutný vrch nebies dotýkal.

- To sú tie dediny, o ktorých mám kadečo prezvedieť, - tak sa Slavomír uistil i pobral sa dolu do doliny.

Na kraji prvej dediny sa hneď akéhosi človečika začal vypytovať.

„Horné Leštiny hľadám,“ začal bez pozdravu.

Domáci naň zagánil.

Slavomír sa zháčil.

„Nepozdravil som, tak ako sa patrí,“ aj sám sa zahanbil, keď videl zamračenú tvár sedliaka.

Ponáhľal sa vec napraviť. Pozdravil ako sa patrí.

Sedliak nič. Možno čosi popod nos zamrmľal a zas nič.

Slavomír sa radšej pobral ďalej do dediny - veď nie vždy majú ľudia dobrú náladu – snažil sa ospravedlniť jeho konanie.

Aj ďalšieho sa pýtal na to isté. Zas nič, len tá zachmúrená tvár.

Pobral sa do stredu dediny. Prvého čo stretol, sa už nepýtal na Horné Leštiny. Skúsil sa dozvedieť niečo o Dolných Leštinách. Sedliak mu s úsmevom odpovedal:

„Veď si v nich, toto sú Dolné Leštiny, čože by si kde chodil.“

Slavomír poďakoval a s veselou tvárou sa obhliadal okolo seba, aby vedel veľkomožnému pánovi rozpovedať, čo videl.

Hneď aj zvažnel.

„Keď sú toto Dolné Leštiny, tamto vyššie musia byť Horné Leštiny,“ domyslel sa.

Rázne pridal do kroku, aby aj o ďalšej dedine vedel svojmu veľkomožnému pánovi rozprávať. Cesta sa kľukatila okolo potoka a pomaly stúpala nahor, kým sa nezjavili prvé chalupy.

Aj tu sa hneď prvého sedliaka opýtal: „Hľadáš Horné Leštiny,“ nezabudol pri tom pozdraviť.

Sedliak naň vyvalil oči, ako by sa ho pýtali na dáku veľkú tajnosť. Krútil hlavou.

„Takej dediny tu niet,“ odpovedal a stále krútil hlavou.

Aj ďalších sa v dedine pýtal na Horné Leštiny. Všetci mu odpovedali rovnako, že veru oni o takej dedine nevedia. Aj ženy mu to potvrdili.

„A akože sa volá táto dedina,“ už celkom bezradne, ba s trochou hnevu sa pýtal, koho prvého stretol.

„Malcov,“ odpovedali mu bez rozmýšľania.

Slavomír krútil hlavou. Aj strach ho pochytil, čo povie svojmu pánovi.

Nuž ale, čože by mu povedal, len pravdu. Horných Leštín niet. Pochodil ešte raz po tých dedinách, aj do Srňacieho zavítal a pobral sa naspäť, aby rozpovedal o tom, čo videl i čo počul.

Celou cestou sa trápil, ako pánovi povedať, že jednej z jeho dedín niet. Chvíľkami aj zastenal. Už-už sa chcel vrátiť, aby sa ešte lepšie poobzeral okolo, možno tá dedinka kdesi čupí, a on si ju nevšimol. Nedalo mu pokoja ani to, že v Dolných Leštinách sa len pri zmienke o Horných Leštinách všetci mračili a v tej hornej dedine? Že je to Malcov, tak mu s úsmevom povedali. O takom mene sa jeho pán ani slovom nezmienil.

- Všetko som si zapísal, ako mi pán nakázal, hľa tu - Slavomír sám seba uisťoval, keď hľadel na pokrčený papier. O Malcove tam veru nebolo zmienky.

Veľkomožnému pánovi všetko rozpovedal. Ani slovíčko sa nesnažil zamlčať,

nebudaj o niečom zaklamať.

„A akože vyzerá tá hornejšia dedina?“ opýtal sa Václav Zmeškal svojho verného sluha Slavomíra.

„Taká osádka malá je to. Domov nie veľa, ale na krásnom mieste trónia, aj lúky hrajú farbami ako v rozprávkovej krajine,“ začal sluha rozprávať, čo videl.

Václavovi Zmeškalovi sa rozžiarili oči a s úsmevom vyriekol:

„Nech je to Osádka, tak budeme tú dedinu volať. Im sa nepáči Horný Leštín, nám zas Malcov, bude to Osádka,“ zdublikoval.

Odvtedy sa len v ktorýchsi dokumentoch spomínal Malcov. O Vyšných Leštinách už nebolo zmienky. Nakoniec zostalo len pomenovanie Osádka.

Tak skončila povesť, na ktorej mohlo byť veľa pravdy. Aj to bola historická pravda, že v tých časoch sa viac darilo Horným Leštinám. Horšie bolo v Dolných Leštinách. V ťažkých časoch sa im nevodilo tak, ako by si boli želali. A tak tieto dve dediny poškuľovali na seba ako rozhnevaní bratia.

Najvernejší sluha Václava Zmeškala Slavomír o takom nevedel, jeho pánovi už o tom referovali z Oravského zámku.

Aj to je historickou pravdou, že odvtedy ako prišli Zmeškalovci na Oravu, už Leštiny a Osádka žili v priateľstve, len občas niečo vyvolalo nevôľu, ale aj také chvíle rýchlo pominuli.

Zvonička v Osádke

Na Orave boli aj v minulosti ľudia veľmi nábožní. Stavali si kostoly, daktori aspoň zvonice, keď boli len filiou inej farnosti. No treba hneď zduplikovať, že zvonice bývali tiež veľmi dôležitými stavbami. Z dreva ich zvykli stavať i zvonom zaopatriť. V jeho hlase sa potom niesli dobré i zlé zvesti.

Jedných i druhých bývalo v minulosti neúrekom. Prepletali sa v životných cestách aj obyvateľom Osádky. Dobro i zlo si v dedine podávalo ruky.

Vždy bolo horšie, keď sa príroda proti ľuďom postavila. Vršila sa na nich za to, že bývali dakedy voči nej nemilosrdní.

Často to bolo celkom bez príčiny. Len tak pre nič, za nič krupobitie nad dedinu prihnala i mrazy privolala, keď ich bolo najmenej treba. Rúcala a gniavila všetko, čo sa jej do cesty postavilo. Ľuďom strach naháňala.

Čo vtedy zmohli? Prežehnávali sa a skrývali popod strechy. Len cez okenné tabule so strachom nazerali.

Raz, keď sa nad Osádkou mraky celkom k zemi spustili a tma zahaľovala celú dolinu, sa stalo čosi, o čom v dedine dlho rozprávali.

Hromy burácali, blesky šibali, ako keby išiel nastať koniec sveta.

Už už sa celá tá hrôza nad dedinu približovala, keď sa naraz z ničoho-nič rozozvučali zvony. V ušiach ľudí sa prepletal ich hlahol s burácaním hromu. Jedno i druhé sa navzájom prehlušovalo, silu si odoberalo.

Najčudnejšie bolo, že Osádka vtedy nemala ani zvoničku, ani zvon.

Ľudia vybiehali z domov, vyjavene hľadeli okolo seba.

Ešte viac sa začudovali, keď sa blesky i hromy od dediny začali vzdďaľovať, ako keď niekto pred čímsi uteká.

Hlahol zvonov vtedy prestal. Nastala tíšina. Nebolo počuť ani búrku, ani zvony.

Richtár vtedy zvolal k sebe boženíkov na rozpravu. Poradiť sa chcel. Nebol si cel-

kom načistom vo veciach, čo sa v dedine stali.

„Iste ste počuli, čo som aj ja počul. Zvony zazvonili a búrka bola preč,“ začal pred chlapmi. Zadumane pozeral pred seba. Bolo vidno, že myšlienkami blúdi kdesi ďaleko.

„Ale ako mohli zvonit' na cintoríne, keď tam ani veže, ba ani malej zvoničky nemáme,“ pokračoval richtár začudovane.

Chlapi krčili plecami. Od richtára čakali odpoveď.

„Len dáky zázrak sa musel stať,“ opatrne začal jeden z boženíkov, aby ticho prerušil.

„Zázrak, zázrak, a teraz čo?“ nedokončil richtár. Očividne ho akýsi nepokoj chytal. Všetci v dedine budú naň pozerat', ako sa zachová, čo urobí.

Ostatní chlapi stále len krčili plecami.

„Zdá sa, že to naši, čo na večnosti na cintoríne ležia, akúsi posilu dedine poslali, keď videli, čo sa chystá,“ už trochu veselšie začal richtár prezrádzať, aké myšlienky sa mu hlavou motajú.

Aj na tvárach ostatných boženíkov sa ukázala akási malá úľava. - Richtár môže mať pravdu, - pomysleli si.

„Čo iné to veru mohlo byť, len to, že nám naši nebožtíci posilu poslali,“ pridávali sa aj ostatní.

„Nuž ale,“ začal richtár a pozeral do tváří prísediacich chlapov.

„Treba nám niečo urobiť, aby sa aj tí na cintoríne uspokojili. Nemôžeme ich rušiť vo večnom spánku, keď sa bude dáka galiba na dedinu chystať,“ pokračoval richtár.

„Veď richtár, čože nahovoríme, ani veže, ani kostola, ba ani zvoničky nemáme,“ začal vicerichtár mudrovať.

Ostatní naň vyčítavo pozreli. Všetci dobre vedia, že v Osádke niet ani kostola, ba ani zvoničky.

„Ja len, že by sa nám možno patrilo postaviť v dedine aspoň tú zvoničku. Keď bude v nej zvon, aj sami zazvoníme, ak bude treba. Nemusíme rušiť, no,“ vicerichtár ukázal smerom ku cintorínu.

Chlapom sediacim okolo stola sa akosi uľavilo. Tváre sa im do úsmevu brali.

Aj richtár sa veselšie zahniezdil. Trochu ľutoval, že sa jemu v hlave nezrodil taký nápad.

„Veď hej, doposiaľ sme sa akosi bez zvoničky zaobišli. Stačilo nám počuť zvon z Leštín,“ začal richtár nahlas uvažovať. Aj sa pritom zamračil.

„Ale to bude čosi stáť,“ zas nahlas pred chlapmi vyjavil, čo mu starosť robilo.

„Bude veru treba kôpku zlatých na zvoničku a zvon a možno dve aj tri kôpky, keď nám hromy dedinu skántria alebo aj nás znivočia.“

Richtárovi nezostalo iné len pritakať slovám svojho zástupcu. Nerád to robil, ale čo iné mohol, keď aj ostatní boženíci súhlasne pokyvovali hlavami.

Potom už nikto nemudroval či treba, alebo netreba zvonicu. Dohovárali sa na tom, kto čo urobí, akým spôsobom sa pričíní, aby v dedine stála pri cintoríne zvonica so zvonom, ktorý bude nevoľníkom vyzvať a búrky i iné neplechý od dediny odháňať.

Boli aj nepravníci, čo nad takým posmešky robili, nuž ale keď videli, ako sa ťažké mraky s bleskami od dediny odvracali, len čo sa vo zvoničke zvon rozozvučal, rýchlo s takým prestali.

A či dedinu veľké zlé neobchádzali? V okolitých dedinách škôd narobili, no od Osádky bočili.

Kamenné mlieko

Tak sa volala hora, o ktorú sa viedli spory medzi Malatinou a Oravským panstvom. Skoro sto rokov trvali nezhody. Nikto nechcel popustiť. Nuž ale, či sa mohla súdiť dedina s veľkými pánmi?

Peniažky sa kotúľali a výsledku nebolo.

Páni boli vždy pánmi. Mohli si kadečo dovoliť.

Tak sa stalo, že Kamenné mlieko zaujali, hoci túto horu Malatinčania užívali už v 17. storočí.

Kedysi to bola hustá hora. Osadníci ju časom vyrúbali. Odvtedy sa tam pastieri so svojimi stádami udomáčňovali.

Dobrá pastva pre kravy, voly, ale i kone.

Veď pasienkov na Orave nebolo nikdy dost'. O tie sa mnohí aj inde dohadovali.

A práve tu sa začala naša povesť o mlieku, čo sa na kameň premenilo.

Tam kdesi má korene aj názov vrchu. Kamenným mliekom ho pomenovali.

Stalo sa to v časoch, keď sa hradným pánom zazdalo, že ktorési pastviny v Malatinej by potrebovali pre svoje stáda. A keď si panstvo zmyslí, ťažko mu je odmietnuť. Hradní páni mali vždy dost' príležitostí sedliaka potrápiť, ak sa im nepodvolil.

Lenže Malatinčanov príroda mnohému naučila. Borili sa s nepriazňami, čo ich každoročne stíhali. Nezvykli fňukať, keď bolo treba aj prírode ukázali, že sú tam a nikto ich len tak ľahko nevyženie.

Čo by im povedali dedovia a prapredkovia, ktorí sa tam usadili, keď v tých miestach nebolo lúčok, ani pastvín. Len samé hory, kde oko dovidelo.

Nestenali, ani sa nikomu nest'ážovali. Ktože by ich vypočul, alebo im pomohol.

A keď panstvo ruky otrčalo, aby si ich pastviny prisvojilo?

Najskôr úctivo s veľkými poklonami odmietli.

Lenže pánom sa to nepozdávalo. Poklôn mali koľko, sa im zažiadalo. Na každom kroku pred nimi ktosi hlavu po zem skláňal, z cesty sa im pratal.

Lenže Malatinčania takí neboli. Úctu hej, aj poklonu tomu, kto si také zaslúži, ale odstúpiť sa, kde už nebolo miesta, veru nie. Priečilo sa to ich náture.

Ani súdu sa nezľakli.

„Sme v práve,“ tak verejne vyhlasovali.

Veď hej. Lenže aj hradní páni si boli istí, že sú v práve.

Kto iní môže mať na tie grunty väčšie právo, ako oni?

A tak sa začali sporiť o pastviny, ba o horu, v ktorej sa nachádzali.

Sedliaci stáli proti veľkým pánom.

Stávalo sa to, čože by nie. Horšie bolo, že v minulosti súdy často slepota obchádzala. Nechceli vidieť, čo bolo nad slnko jasné, ba videli tam, kde tma všetko zahalila a nebolo vidno ani na krok.

„Pán pánovi oko nevykole,“ aj tak sa hovorilo.

A či sa dá zmieriť s nespravodlivosťou? Ktorísi by aj tak boli urobili.

Malatinčania nie. Nedajú si oni svoje pastviny za žiadnu cenu.

Príroda im pomôže. I keď aj s tou neraz zápasili. Vždy sa s ňou však snažili nažívať v pokoji.

„Ako sa do hory volá, tak sa z nej ozýva,“ zvykli hovoriť.

Hory ich obkolesovali zo všetkých strán, vedeli, odkiaľ aký hlas treba čakať. Dakedy sa im nevrátila len ozvena vlastného hlasu. Aj iné sa udialo.

Zbojníci, alebo cudzí vojaci sa na dedinu oborili. Plienili, koľko vládali.

Aj teraz ich chceli o horu s pastvinami obráť.

A či sa dalo na také pozeráť, i keď by páni mali v tom prsty? Volali do tej hory?

Malatinčania im odpovedali po svojom.

Od dedov a pradedov sa všeličomu priučili. Aj takému, aby dom i statok pred zlými silami uchránili. I bosorkám aby zabránili chodiť si po maštaliach a gazdom škody páchať.

- Ani páni si nebudú robiť, čo sa im zachce, - pomysleli si, ba ktorísi i nahlas vyslovili.

„Keď ich my nemôžeme mať, nech ani im neslúžia,“ zapovedali sa.

Od slov už nemali ďaleko k činom. S kadekým sa radili.
„Statok, čo sa tam pasie, treba pookiadzať zelinami, čo na Jána okolo konského cmitera rástli,“ radili pastieri z Liptova.
Keď si nevieš sám poradiť, aj rada iného ti môže byť užitočná.
Malatinčania skúsili, veď ich to veľa námahy nestálo.
Okiaďzali panský statok zo všetkých strán. Ráno, na obed, ba i večer a v noci sa tam striedali.
Žiadny zázrak sa nestal, celkom nič. Statok veselo bučal a pastieri spokojne dojili.
Nahnevaní sa vari na tretí deň brali do dediny. Hromžili, koľko vládali, že sa im nedarilo.
Ktorýsi len tak medzi rečou utrúsil. Akoby len sám sebe hovoril:
„Nech sa všetko mlieko na kameň premení.“
V tej chvíli začuli za sebou veľký rámus, akoby blesk šibol a hrom zaburácal.
Všetko mlieko v šechtároch sa na kameň premenilo. S hrmotom ho pastieri vysýpali na zem. Miesto rozliateho mlieka zostávali na zemi hrbky kameňov.
Vyjavene sa na seba pozerali.
Ani Malatinčania, ani panskí pastieri sa nezmohli na slovo.
Až po chvíľke jeden po druhom opakovali slová „kamenné mlieko.“

